MOST

ŠTVRŤROČNÍK PRE SLOVENSKÚ KULTÚRU

QUARTERLY FOR SLOVAK CULTURE

CLEVELAND, OHIO, USA

ROČNÍK (VOL.) I. **1954** **ČÍSLO (NO.) 4.**

MOST

Štvrťročník pre slovenskú kultúru

Quarterly for Slovak Culture

Vychodí štyri razy do roka	Rediguje MIKULÁŠ ŠPRINC	Predplatné na štyri čísla $5.00

Vydavateľ: SPRÁVA KULTÚRNEHO FONDU PETRA P. JURČÁKA.
Predseda REV. JÁN J. LACH.

Adresa redakcie: MIKULÁŠ ŠPRINC, 2900 East Boulevard, Cleveland, Ohio, U. S. A.

Adresa administrácie: MOST, 2006 Schrage Avenue, Whiting, Indiana, U. S. A.

OBSAH

Básne zo slovenských väzníc — 1

Dr. Jozef Šrámek: K politickej filozofii európskeho federalizmu — 4

Miloš K. Mlynarovič: Dve tuláčky — 10

Rudolf Dilong: Svätý František — 16

Jozef Paučo, Ph. D.: Slovakia Viewed By American Historians — 17

Jozef Vágovič: Klasy — 25

Imrich Kružliak: Literárna bilancia — 26

Mikuláš Šprinc: Mrazivé hviezdy — 28

Jozef Vágovič: Dážď — 28

Karol Strmeň: Masový človek a kultúra — 29

POZNÁMKY (Kríza v súčasnej sovietskej literatúre, Po pražskom sjazde komunistických spisovateľov) — 34

KNIHY (Jánošík v Amerike, Slovenské ľudové umenie, Krv a okovy, Spoločná idea, Príklad Slovenska, Cudzia literatúra o Slovensku, Krónika Slovákov, Slovak Culture) — 37

ZAZNAMENÁVAME (Slovenský katolicizmus, Dokumenty k dejinám slovenských jezuitov, Talianska literatúra o prenasledovaní Cirkvi na Slovensku, Mickiewicz a Slováci, drobnosti) — 43

Prebrať, odtlačiť celé články alebo básne z MOSTU možno len s povolením redakcie. Pri citovaní menších čiastok musí sa uviesť presne prameň.

ROČNÍK (VOL.) I. **MOST** ČÍSLO (NO.) 4.

Básne zo slovenských väzníc

VĎAKY

Dal si mi opäť cítiť svoju lásku, Pane,
a hľa, zas vkladáš v hlavu veniec tŕňový,
na plecia dávaš štólu, kalich v hriešne dlane
a čakám už, že príkaz tvoj ma osloví.

Už kráčam k oltáru a obetujem znova
nie za seba, lež za tých, čo ma milujú,
šepcem ti v pokore zbožné a sväté slová,
ruky sa chvejú, srdce skáče, oči vibrujú.

Po rokoch znova spájam zem a nebo štólou,
kráľovskú mám zas moc a v rukách zlatý kľúč,
mám prístup v ríšu chorôb, hriechov, bôľov,
rozdávam liek a lásku, nádej, viery lúč.

Za všetko ďakujem. I za pokuty svoje,
za srdce ohnivé, za básne lásky vášnivé,
za mnohé oklamania, za žiale i boje,
za svoje sestričky, čo milujem ich pravdive.

Osud ma prikvačil. Ťažké je toto jarmo,
no nie som sám. Tie biele duše v závoji,
tie so mnou nesú kríž, dňa bremeno i sparno,
so mnou sa delia vo viere, v láske i nádeji.

(Zo zbierky *Sedem suchých rokov*)

KRÚTŇAVA

Na mojej duši jeseň kvety zožala,
    ostalo pole pusté, krvavé.
Nemala si ma ľúbiť, nemala,
    teraz nám srdcia hynú v krútňave.
Náš život bude dlhá balada,
    spievať ju budeš srdcom ty i ja.
Teraz i po rokoch smutná a nemladá
    Mária, bledá Mária!

LEN TY MI OSTANEŠ

Len ty mi ostaneš
keď všetko pominie
keď zhasne Ilča moje slnko
keď šťastie v nič sa rozplynie
keď očú lesk sa stratí v modré diaľavy
a rozpadne sa telo strom môj boľavý
len ty mi ostaneš

Keď troje vtáčat hniezdo opustí
a dá sa v šíry svet
keď zhasne oheň v kozube
a mladosť nevráti sa späť
len ty mi ostaneš

Keď nechám úrad umenie
štetec i paletu
keď na otázky posledné
ty jediný dáš odvetu
všetko sa rozpadne
i čo som dlhé roky staval z lásky
i života kvet uvädne
len ty mi ostaneš

Odíde každý po svojom
za duše svojej pokojom
sám budem sám
s bolestnou tvárou obrátenou k nebesám
a ty mi zostaneš
len ty môj Bože jediný
len ty

ABY V NICH ŽIVOT NEZHASOL

Ťažká to býva modlitba
tá naša trestanecká:
ruženec slz a vzdychov bolestných
s krížovou cestou neprestajnou,
so zrakom k zemi upretým,
akoby pochod pohrebný.
Circumdederunt me...

Bože, čo bývaš v nádhere,
počuješ prosby žobrákov
zbavených vzduchu, lásky, dobroty,
prikutých k múrom kazemát,
horších nad zločincov?
počuješ vzdych náš prízemný,
ty veľký Bože v nádhere?

Tie bledé desiatky
ako tvár trestancova
v matnom sa svetle ligocú
v ruženec bolestný.

Na mrežiach láme sa
chorobný vdzych náš po nociach,
lipnúci k modlitbám
loretských litánií.

Oroduj za nás, Bolestná,
dožič nám slnka, lásky, útechy
a chráň, chráň malých chudobných,
aby v nich život nezhasol.
Za teba modlím sa,
ty moja Babulka,
biela a bolestná.
A prosím našu Matičku,
aby ťa chránila,
kvet pekný, mladučký,
v cudzine presadený.

(Z cyklu *Na mrežiach zlomená*)

K politickej filozofii európskeho federalizmu

DR. JOZEF ŠRAMEK

Oslobodiť prirodzené spoločenstvá: rodinu, povolanie, výrobné spoločenstvo, syndikát, obec, kraj, národ, Európu a začleniť ich do federálnej organizácie sveta, znamená slúžiť veľkosti a plnosti človeka v uzmierenom svete. (Fédération)

I.

Európsky federalizmus prechádza kritickým obdobím svojho vývoja. Myšlienka Európskej federácie prešla od akademických diskusií k praktickým riešeniam. A pretože život je zložitý, prichodí jej krok za krokom vyrovnávať sa s jeho tvrdými danosťami. Najdôležitejšia z nich spočíva v tom, že Európa — hoci duchovne, sociálne a hospodársky tvorí jeden organizmus — je politicky stále ešte rozdelená na drobné národné štáty, ktoré žiarlivo strážia svoje hranice a úzkostlivo sa pridŕžajú dogmy o absolútnosti svojich suverenít. Lenže ťažkosti okolo európskeho politického a obranného spoločenstva nestačia už zastaviť vývoj. Prišli a prichádzajú nové podnety odspodu: na poli priemyslu, obchodu, dopravy, poľnohospodárstva, kultúry, sociálneho poistenia atď. A tie znamenajú vlastne zaskočenie politikov a *via facti* vytvárajú precedens, ktorý si nakoniec vynúti politické dôsledky.

Federalizmus preniká priamo do vnútornej štruktúry európskej spoločnosti ako jej nový organizačný činiteľ. Stojíme zoči-voči faktu znovuvzkriesenia Európy.

V súvislosti s týmito novými skutočnosťami sa nám znovu samočinne natískajú otázky: Čo rozumieme pod pojmom federalizmu? Čomu má v konečných dôsledkoch federalizmus slúžiť? Čo v princípoch znamená pre kresťanských demokratov federalistický duch, federalistická atmosféra, federalistická organizácia spoločenského života?

II.

Predovšetkým treba nám poznamenať, že filozofia federalizmu nepredstavuje myšlienkový systém, ktorý by základné politické a sociálne pojmy privádzal k absolútnej platnosti filozofických právd. Filozofia federalizmu odvodzuje svoj pôvod priamo z potreby organického usporiadania sociálneho života. Nie je výplodom rozumovej špekulácie, sylogizmov. Federalizmus nestavia nám pred oči nijakú "utópiu Európy", ktorú by bolo treba si osvojiť a aplikovať, alebo nejaký plán, ktorému by bolo treba, povedzme za päť rokov, podriadiť a naň prispôsobiť živú skutočnosť. Naopak: federalizmus chce odkryť tajomstvo rovnováhy medzi jednotlivými živými spoločenstvami, ta-

jomstvo ich vzájomného spájania a nie ich podriaďovania jedného druhému. Definícia federalizmu je vlastne definíciou poriadku, ktorý podľa Tomáša Akvinského znamená ''jednotu v členitej mnohosti''. A toto je vlastne i podstatná téza federalizmu. Ten, kto toto neberie do úvahy, je a vždy bude príčinou nových a nových nedorozumení a konfliktov.

V skutočnosti pozorujeme, že toto nebezpečenstvo stále jestvuje. Napríklad: Celkom ináč sa na federáciu pozerajú tí, ktorí doteraz na politickej šachovnici Európy hrali neprimerane významnejšiu úlohu, než aká im patrila, a to mnoho ráz len zásluhou medzinárodnej konštelácie alebo v mene kvantity, ktorú sa snažili umele nadrábať na úkor menších a slabších. Títo sa obávajú, že by vo federácii mohli len stratiť a v organickom poriadku vecí zaujať skromnejšie, hoci spravodlivejšie postavenie, a preto chcú si silou mocou preniesť svoju umelú kvantitu a svoje predošlé postavenie a význam do nadchádzajúcej federácie. Pre týchto potom ''federácia'' predstavuje predovšetkým myšlienku centralizácie. Pre nich federovať znamená síce zjednocovať, vytvárať jednotu, ale len medzi už jestvujúcimi politickými útvarmi. To je ''federalistická atmosféra'' v ich chápaní a vo svetle tohto chápania potom obviňujú z nedostatku federalistických čností tých, ktorí sa zúfale trepú v ich objatí, chcú sa z neho vymaniť a chcú sa zúčastniť svojím vlastným spôsobom, ako rovnocenní partneri, na federalistickej spolupráci.

Pre týchto druhých federácia znamená predovšetkým túžobne čakanú príležitosť zbaviť sa obťažnej a dusivej podriadenosti voči väčším, silnejším a pomocou federalizmu uplatniť právo na sebaurčenie, vydobyť si svoju vlastnú samosprávu, svoj slobodný domov. Federovať sa znamená pre nich potom spájať sa s inými predovšetkým zo strachu o svoju slobodu, zo strachu pred nebezpečnstvom nového centralizmu a nového okliešťenia svojej slobody.

Myslíme však, že oba tieto postoje — prvý viac ako druhý — sú nesprávne, nefederalistické. Lebo pravá federácie nespočíva ani v prvenstve ústrednej federálnej vlády, ani v prvenstve koexistlujúcich územných samospráv, ale v rovnováhe medzi nimi, vytváranej iste nie bez napätia. Taktiež federácia, založená na strachu a vzájomnej nedôvere, nemôže dlho prosperovať a je odsúdená už vopred k rozpadu.

Pre mnohých úprimných federalistov, ktorí sa chcú vyhnúť týmto nedorozumeniam, vytváranie ''federalistickej atmosféry'' znamená uplatnenie náhľadu, že Európu treba rozložiť na prirodzené (národné) spoločenstvá, ktoré boli prv ako dnes jestvujúce štátne útvary a ako včera ešte jestvujúce podelenie politicko-mocenských vplyvov, ktoré sa ukázali byť práve v kritických chvíľach najväčšou slabinou Európy. *''Il faut décomposer l'Europe pour la recomposer.''*

Dnes sa hovorí mnoho o príklade Švajčiarska, o ''helvetizácii Európy'' ako o jednej z možných ciest, ktorými sa má ubierať európsky federalizmus. Švajčiarsky príklad je dôkazom, že je možné dosiahnuť spokojného spolužitia medz viacerými rečovými a rasovými skupinami a 24. republikami v jednom štáte, ktorý ich všetky rešpektuje, ich začleňuje do vyššej politickej organizácie, do konfederácie a ktorý svojou samou povahou je výslovne protirasitický a protinacionalistický.

Pokusme sa zo skúseností uvedeného švajčiarskeho príkladu, ďalej z doteraz urobených pokusov na Západe na poli funkcionálneho federalizmu, ako aj z histórie slovenských federalistických pokusov, ktorých tradícia siaha do polovice minulého storočia, odvodiť aspoň niekoľko vedúcich princípov:

1) Ak prijímame tézu, že hodnota politických ideí je úmerná ich inkarnácii do danosti sociálneho života, potom i politická hodnota federalizmu je úmerná miere, do akej je schopný prakticky slúžiť rozvoju človeka a prirodzených ľudských spoločenstiev. Lebo koniec koncov všetko závisí od toho, aký typ človeka, aký typ ľudstva máme pred očami ako objekt, lepšie povedané: subjekt politickej, v našom prípade federalistickej činnosti.

Vychádzame z presvedčenia, že človek je bytosť dvojnásobne zodpovedná: najprv voči sebe samému a svojmu konkrétnemu, jedinečnému poslaniu a potom voči spoločnosti, v ktorej žije. Proti individualistom tvrdíme, že človek nemôže uskutočniť svoje poslanie bez toho, aby sa nezačlenil do spoločnosti, v ktorej žije; kolektivistom pripomíname, že všetky sociálne výdobytky majú svoju cenu len do tej miery, pokiaľ umožňujú jednotlivcovi uskutočnenie jeho originálneho osobného poslania.

Človek je teda naraz slobodný i viazaný. Žije v ustavičnom napätí medzi dvomi pólmi, medzi zodpovednosťou voči sebe samému a zodpovednosťou voči bližným. Táto koncepcia človeka sa nám zdá byť jedine úplná a reálna.

Dôsledne potom federalizmus sa nám javí predovšetkým ako federovanie ľudských osôb ako takých.

2) Najväčšie uplatnenie federalizmu však nachádza v organizovaní vzťahov medzi prirodzenými ľudskými spoločenstvami. Myslíme, že skutočná federácia môže vzniknúť jedine tam a vtedy, keď federujúce sa národy alebo iné prirodzené spoločenstvá sa apriori vzdajú akejkoľvek túžby po nadvláde nad druhými, akéhokoľvek politického či kultúrneho mesianizmu voči ostatným federujúcim sa partnerom. História má až veľa príkladov na podporu tézy, že jednotu nemožno dosiahnuť násilnými metódami. Napoleon, Hitler i Stalin pomocou sily vytvorili vždy len umelú jednotu, jej zdanie, jej karikatúru, ktorá sa rozsypala pri prvej príležitosti, ktorá sa naskytla násilne federovaným národom uplatniť svoje právo na slobodu.

Všimnite si po tejto stránke švajčiarskeho príkladu: Vždy, keď sa nejaký mocnejší alebo bohatší kantón pokúsil nanútiť druhým svoje prvenstvo, ostatné kantóny sa okamžite združili proti nemu a prinútili ho vzdať sa svojich neskromných ambícií. A keby sa im to nebolo podarilo, mali možnosť vystúpiť z federatívneho zväzku.

Vo svetle tejto tézy sa nám i vypuklejšie javí tvrdenie, že federatívny zväzok len medzi dvomi partnermi je plný ťažkých úskalí, že je vlastne prakticky neschopný a vopred odsúdený na zánik. Zrejme, ak ide o zväzok dvoch partnerov vzájomne si nedôverujúcich a žiarliacich jeden na druhého.

Švajčiarsky príklad nám poukazuje na skutočnosť, že silnejší partner upadá samočinne do mravného pokušenia túžby po moci, stať sa ešte silnejším a obohatiť sa na úkor slabších, a že je nutné, aby slabší sa združili k spo-

ločnému, zase len mocenskému zásahu, k sile, aby prinútili ambíciu neskromného partnera k ústupu a aby bola znovu získaná rovnováha, ktorá je podstatou a zdravím federatívneho spolunažívania.

Čo však má robiť taký partner, ktorý stojí zoči-voči takémuto silnejšiemu a ambicióznemu partnerovi sám, vydaný na pospas jeho arbitrárnemu postupu? Aká nádej mu ostáva a aký postup má voliť, aby sa zachránil z dusivého objatia, do ktorého sa dostal len tak, že sotva čo sa mu podarilo uniknúť z jedného násilného objatia, stratil v momentálnej radosti zmysel pre reality a naivne precenil predstieranú dobrú vôľu nového partnera, ktorý porušil zmluvnú dôveru, keď ešte ani atrament dobre nevyschol na papieri?

Dejiny Rakúsko-Uhorska a Československa a ich dramatický rozklad sú ponaučením pre našu generáciu, kam vedie či už vedomé alebo nevedomé obchádzanie základných federalistických princípov, vyvierajúcich priamo zo železnej zákonitosti sociálneho života. Obávame sa, že dnešné obojstranne otrávené ovzdušie medzi Čechmi a Slovákmi, vzájomné ich podozrievanie, obviňovanie a nedôvera, je zlým, ba priam nebezpečným štartom do federácie, lebo skrýva v sebe už odteraz zárodok nových konfliktov a nového rozkladu, ktorý môže deštruktívne pôsobiť i na širší okruh v európskej federácii. Tu treba vidieť skutočnosť, ako je, stiahnuť z jej spoznania dôsledky, postaviť veci na oboch stranách na nový základ a pripravovať sa už odteraz spolu s ostatnými susedmi na spoluprácu v širokom federatívnom rámci.

3) Federalizmus, ako už bolo povedané, nie je výplodom špekulácie, zovšeobecňovania, ktorým by sme sa mali usilovať zošnúrovať a uniformovať živý sociálny organizmus.

Federovať znamená jednoducho grupovať a usporadúvať spoločenstvá také, aké ony sú, s ich rôznorodosťou etnickou, hospodárskou, s ich partikularizmami a tradíciami.

Federalizmus je v rozpore s akýmkoľvek systémom kvantitatívnym a menšinám prisudzuje to isté postavenie ako väčšinám, pretože v jeho očiach i menšina predstavuje nenahraditeľnú kvalitu a funkciu v politickom a sociálnom živote.

Federácia nemôže mať za cieľ zmazať všetky rôznorodosti národov a zliať ich v jeden blok, ale naopak, zachovať ich originálne hodnoty. Bohatstvo federácie spočíva práve v zachovávaní týchto rôznorodostí. Bohatstvo Európy a vôbec podstata jej kultúry by boli zničené vtedy, keby bol vytvorený nejaký umelý európsky národ v etnickom zmysle, nejaká zmiešanina latinsko-slovansko-germánska, podriadená tým istým kultúrnym normám, tradíciám a zvykom. Romantický pokus v tomto smere o vytvorenie "československého národa" nielenže rýchlo stroskotal, ale zasial len sváry a spôsobil vzájomné odcudzenie medzi týmito dvomi rasove príbuznými národmi. Podobne dopadol pokus o vytvorenie jedného národa maďarského alebo juhoslovanského.

Ak sa má Európa federovať, to preto, aby každý z jej členov bral účasť na podpore druhých, aby sám svojím spôsobom prispieval do pokladnice spoločného bohatstva a aby si uchoval svoju originalitu, svoju samo-

správu, ktorú by si ináč nevedel uchrániť sám proti rozličným tlakom zvonku. Heslo švajčiarskej konfederácie *Jeder für alle, alle für jeder* je výstižným vyjadrením tejto tézy. "Jeder für alle" predstavuje dostredivú silu, túžbu po spoločnom zväzku. "Alle für jeden" vyjadruje podporu, ktorú dáva spoločný zväzok každému svojmu členovi.

Myslíme, že každý z európskych národov má v Európe svoju vlastnú funkciu, ktorú nik iný na miesto neho nemôže zastať. Tak ako normálny život ľudského tela závisí od vitality každého jedného z jeho orgánov, práve tak i život jednotlivého orgánu závisí od spolupráce s celým ostatným telom. To-to pochopiť je vitálnou nutnosťou každého Európana a vo svetle tohto sú neodôvodnené nijaké "ústupky" alebo "tolerovanie" menších väčšími alebo snaha patrónovať menších práve tak, ako srdce nemá čo tolerovať pľúca alebo mozog, ľadviny. Tak isto je neudržateľný náhľad, ako by existencia hlavy závisela od toho, či ju láskave uzná za takú žalúdok. Tu treba brať veci tak, ako sú a nik nemá čo ich uznávať za to, čím ony už od prírody sú. Každý nech len zostane tým, čím je, a každý nech sa zaviaže svojím spôsobom, a to najlepšie, ako len môže, prispieť do harmonického spoločného úsilia. Taká je železná zákonitosť života a taká je i zákonitosť európskeho federalizmu, ktorú nemožno obísť bez pomstiacich sa následkov proti tým, čo sa snažia zjednodušovať veci i za cenu znásilnenia a deformovania prirodzených daností.

4) Federácia sa tvorí odspodu, od osoby k osobe, od spoločenstva ku spoločenstvu, od národa k národu a nie naopak: odhora nadol, akciou nadekrétovanou ústrednou vládou a podľa vopred určeného plánu. To by bol totalizmus! A ten nie je schopný už sám od seba spájať veci v organickom a živom poriadku. Je protipólom federalizmu.

III.

Spomenuté federalistické princípy sú integrálnou časťou kresťanskodemokratického postoja k danostiam mnohotvárneho života. Sú princípami našej nádeje vo vzkriesenie európskeho kontinentu. Tieto princípy sú v rozpore so systémom totalitárnym, ktorý je založený na nadvláde strany, rasy, triedy, na násilnej unifikácii, na glajchšaltovaní prirodzených daností života. Totalitarizmus je jednoduchý, ale ničiaci ako vojna a ako smrť. Federalizmus buduje pokoj, lebo je mnohotvárny ako život sám. Totalitarizmus predstavuje však ustavičné nebezpečenstvo, a to nielen preto, že dnes triumfuje v toľkých krajinách, ale i preto, že svojou jednoduchosťou a svojimi zvodmi neustále dolieha na nás, na naše mysle, a to hlavne vždy vtedy, keď sa nás zmocňuje únava, pochybnosť, strach, keď strácame odvahu, trpezlivosť a zmysel pre svoje poslanie. Poznáme to sami zo skúsenosti, ako vtedy sa do našej mysle vkrádajú tendencie po zjednodušovaní vecí, po násilnom zjednocovaní, po uniformite, komplexy vyvierajúce z túžby po sile, po kvantite, po potlačení a likvidovaní tých, čo nám oponujú. Preto sa nikde nedostaneme ani v európskom ani v našom vnútornom federalizme, ak nebudeme ustavične na stráži proti všetkým totalitným reflexom.

IV.

Nemyslíme, že by jednotlivé európske vlády boli samy od seba schopné uskutočniť politickú jednotu. Už raz neboli schopné vytvoriť zo Spoločnosti národov živý organizmus a systémom multilaterálnych zmlúv vytvorili z Európy len hryzovisko, ktoré priam volalo dravcov k uplatneniu práva mocnejšieho. V tejto súvislosti žiada sa poznamenať, že aj dnešná organizácia Spojených národov je chorá na tú istú slabosť, pretože ako kolektívny a voľný pakt nie je vstave vytvoriť opravdivú medzinárodnú suverenitu a opravdivý medzinárodný právny poriadok, ktorý by cez svoju svetovú federálnu exekutívu nastolil na celom svete účinný systém kolektívnej bezpečnosti.

Skúsenosť ukazuje, že Európu priviesť k jej federatívnej jednote je poslaním predovšetkým federalistov, a to jednak neúnavnou agitáciou odspodu medzi európskym obyvateľstvom, jednak podnecovaním rozličných funkcionálne federalistických iniciatív na poli kultúry, priemyslu, hospodárstva, dopravy atď., jednak stavajúc tie európske vlády, ktoré ešte stále brzdia zjednotenie, pred hotové veci a faktickým spôsobom obstrihávajúc postupne výkon ich suverenít. Výsledky Schumanovho plánu a iných podobných funkcionálnych podujatí dokazujú, že táto cesta je v danej situácii najviac, ba možno povedať jedine schodná.

Z tejto stránky je Európska federácia naozaj v plnom prúde zrodu. Zo všestrannej výmeny a z mnohých federalistických akcií posledných rokov sa na európskom pozadí vytvára postupne a nebadane odspodu celé zložité živé tkanivo a na jeho pozadí zas akási pevnejúca chrbtová kosť budúcich Spojených štátov európskych. Za chrbtom a pomimo ešte rivalizujúcich vlád Európa je dnes v skutočnosti viac zjednotená, ako sa nám zdá. To, čo sa tvorí pod povrchom, dozrieva v tak vitálny pohyb, že národy Európy si raz uvedomia, že sú v skutočnosti viac jednotné ako ich vlády, že historický vývoj dozrievania je skončený a že zostáva už len spraviť posledný rozhodný čin: skoncipovať politickú federálnu chartu, vypísať voľby do európskeho legislatívneho zboru a zostaviť prvú európsku federálnu vládu. Perspektíva to paralelná americkej federácii: tá tiež nie je spravovaná vládou zloženou z guvernérov 48 štátov, ale orgánmi, ktoré sú nad týmito štátmi a ktoré vzišli priamo z vôle ľudu.

Concise of Council of Europe. Strasbourg. 1954.
George Lebrun-Kéres. L'ordre international. Paris. Semaine sociale. 1947.
Denis de Rougemont. Positions européennes. Montreux. 1947.
Georg Laforet. Föderalismus und Gesellschaftsordnung. Augburg. 1947.
Hubert Ripka. "Proti totalismu federalism". Tribuna, január-marec 1953.
"Nádeje a úskalia európskej federácie". Hlasy z Ríma, december 1952.
Diskusia o stredoeurópskej federácii v Skutečnosti, 1952-53.
Rozhlasové prejavy Ferdinanda Peroutku o pomere Čechov a Slovákov, najmä prejavy k 28. októbru 1953 a na Veľkú noc 1954.
Jozef A. Mikuš. La Slovaquie, individualité politique de l'Europe Centrale. Paris. 1952.
K slovenské otázce v Československu. Doklady a rozpravy. Londýn, máj 1952.

Dve tuláčky

MILOŠ K. MLYNAROVIČ

Predstavuje sa nám Paulína: "Som dvadsaťpäťročná, vysoká, štihlá. Vlasy mám gaštanové a v očiach mi behá slnečný lúč, preto sú svetlé." Povedala toho o sebe málo. Nuž ale myslela, že dievča sa nemá naširoko predstavovať. Čím menej slov, tým lepšie. Nech hádajú.

Kto nazrel do knihy jej mladého života, vie aj o jej tajnostiach. Jej bystré oči a ešte bystrejší um zunovali domácu a školskú prísnosť ako divá holubica klietku. Jedného dňa sa pustila na tulácke cesty. Klub tulákov ju pomenoval "najmladšou ničnemajkou". No, ruky zákona bývajú často dlhé. Vtáča lapili a vložili do prísnejšej klietky, do ústavu Dobrého pastiera v Indiannapolis, Indiana, kde strávila deväť rokov. V zime vyšívala, inokedy sa obracala v záhrade a pri práci počúvala šveholenie vtáčať. Mávala rozhovory s kvetmi, sčítavala hniezda a keď preletelo lietadlo, dumala o voľných tuláckych cestách. Prírodu ani vidly ani klietky nezmenia.

Predstavuje sa Rozeta: "Som pätnásťročná. Vychodila som len osem tried elementárky. Vlasy, keď si ich zmyjem, mám plavé a oči sivé." Hodno otvoriť knihu jej mladého života. Rada si spievala: "Otca nemám, matku nemám; som opustená..." Neľudský domáci krb ju takrečeno vytvoril, vyhodil na ulicu a vtedy padla do klamného náručia. Sklamanú a opustenú vyvábili ju cesty tulácke. Vtáča odletelo z lepu.

Veľké nástenné a malé vreckové kalendáre svedčia, že sme v roku 1930 a mesiac február sa chýli ku koncu.

Paulína a Rozeta sa už šesť mesiacov potulujú spolu ako sestry — bludičky, ktoré si hľadajú novú oblohu a nové slnko. Paulína často počula napomenutia ctihodnej sestry magisterky v ústave Dobrého pastiera: "Len ten nájde, kto hľadá, a len tomu otvoria, kto klope."

Priateľke povedala: "Rozeta, žiť znamená hľadať a dni života sú len klopaním. Mnohí nás odsúdia, lebo na tuláckych cestách nič dobrého sa vraj nenájde a tuláčka vraj márne klope na dvere poriadnych ľudí. Kto je bez viny, nezdvíha kamene. Kdesi na tomto svete sa pre každého niečo skrýva, čo treba hľadať. Amerika je dom, v ktorom sa prestiera stôl a na ňom dobrota a krása pre hladné a smädné srdcia. Ten dom a stôl si musí každý nájsť, pre seba ho objaviť. Preto hovorím: Hľadať a klopať znamená žiť. Nežijeme svetu, ale on jestvuje pre nás."

Šesť mesiacov sa túlajú spolu ako sestry-bludičky, ktoré hľadajú novú oblohu a nové slnko. Sú na malebnom americkom juhozápade v meste Carlsbad, v štáte Nové Mexiko. Iný svet, iný život. Nie je pravda, že keď nadíde zima, votrie sa ona všade. Mesto Carlsbad vkročilo do zimy, ale v ľahkom obleku, a objíma dobrotivé úslnie. Španielov tu viac niet. Odišli, no ešte aj na zimu nechali tu príjemné teplo, ktoré hojí a predlžuje vek.

V Carlsbade sa však okrem južnej americtiny ozýva aj melodická španielčina. Menšie, ale hrubšie postavy Mexikánov miešajú sa po uliciach s vyššími postavami Američanov. Uhľočierne vlasy, v očiach oheň, hrubé brvy, olivová tvár ako by volali: Sme živou rozpomienkou na dobu španielsku, no nádej v Amerike zlieva nás na novú americkú generáciu.

Paulína a Rozeta ostali v Carlsbade tri dni. Paulína robila v kuchyni americkej reštaurácie, Rozeta v moteli.

'Rozeta,'' opakovala jej Paulína, ''tuláčky sú čestné i nečestné. Čestné sa neboja kratšej práce, myslím, dočasnej práce, lebo tulácky kódex zakazuje dlhšie zamestnanie. Naše opravdivé zamestnanie je vymeriavať voľné cesty. Čestné tuláčky si v čas núdze zarobia na nocľah a stravu prácou vlastných rúk. Nečestné sa predávajú. My, Rozeta, sme čestné, nech si o nás myslí, čo chce, krivooký svet. Práce, ani najťažšej, sa neľakáme. Vieme v horúcich kuchyniach umývať mastný riad, drhnúť dlážky, prášiť staré koberce, prať, hladidlom narábať, trávnik polievať i pokosiť. Rozeta, pamätaj si, že sme a chceme byť na cestách. To je v nás, v našej krvi. Nečakaj mnoho a nesklameš sa. Nebudeš zahanbená, keď nebudeš pýtať veľa. Rozeta, ľudia sa radi vypytujú, ale čo nás po tom, či majú na to právo, alebo nie. Jedno istotne viem: že my nie sme povinné na všetko odpovedať. Keď sme s ľuďmi, už či na cestách alebo v práci, majme oči otvorené, aby sme nielen hľadeli, ale aj videli. Nebuďme zvedavé. Zvedavosť je myš v komore hlavy a v izbe srdca. Opatrne počúvajme, ako zajac, ktorý zďaleka začuje znímanie pušky z poľovníckych pliec. Kto rád odpovedá na nepotrebnú otázku, kto viac hovorí ako treba, prezradí sa a zapletie. Čo koho do našej minulosti, našej rodiny? Nevešajme nikomu nič na nos. Svet je horúčava — a kvet, pudený prírodou, skľučuje pod ním svoje lupene.''

O tri dni, prvého marca, po ťažkej práci, ale aj po sviežom spánku náhlia sa hradskou, ktorá vedie z mesta do carlsbadských jaskýň. Hradská ide na juhozápad a musia na nej prekonať tridsať míľ. Kráčajú v tvrdo podbitých topánkach, v širokých krátkych sukniach, vo farebných blúzkach a čiapkach. Cez ramená si prehodili batôžky s najpotrebnejšími vecami. Čím menší je batoh, tým rezkejší je krok.

Z hôr veje svieži vzduch, lahodný tvári a príjemný živým pľúcam. Šípy slnka sa ešte nezaborili do pôdy, na ktorej stoja svietniky kaktusov a pohybuje sa hladný statok.

Rozeta sa niekoľko ráz obzrela v nádeji, že nadíde auto, ktoré im zľahčí a urýchli cestu.

''Rozeta, ráno sa statok pasie z chuti i nám sa ľahko kráča. Nie je múdre obzerať sa a prosiť. Nech sa nám núka šofér a nech sa on prosí. Sme mladé, dosť švárne, a počula si, že mladosť je milá a vzácna v zvierati a rovnako i v človeku. Nechže sa cvičí noha zarána.''

Dve mladé švárne tuláčky na novomexikánskej hradskej. Ako dve bludičky na cestách oblohy. Prsia plné svieženo ranného vzduchu. Nad nimi napravo krúži hladný orol, nad nimi naľavo trepocú sa jastraby. Zovšadiaľ vítajú ich rozvetvené kaktusy, ako ruky na pozdravenie.

''Paulína, koľko míľ máme do carlsbadskej jaskyne?''

"Len tridsať, Rozeta. Len tridsať."

"Počula som o nej aj od Mexikánov, čo prišli k nám na prácu."

"Ja som už raz prešla týmto okolím, ale vtedy ma jaskyne nezaujímali. Teraz však túžim ich vidieť. Úfam, že sa nesklameme."

Išli celú hodinu. Autá prifujazdili a odfujazdili. Nákladné vozy prihrmotali a odhrmotali. Až konečne jedno auto zastalo a sa im ponúklo. Sedel v ňom muž a žena. Predstavili sa: Mister John F. Dillon s manželkou, predavač náboženských predmetov.

"Ďakujem," ozvala sa Rozeta.

"Ďakujem," povedala Paulína.

"Aj vy ste zvedavé na carlsbadské jaskyne?" spýtala sa pani Dillonová, ktorej tvár svedčila o poľskom pôvode.

"Hej," odpovedala Paulína.

"Ja som v živote videl veľa jaskýň, v Európe i v našej Amerike, ale carlsbadská jaskyňa je adutový túz, prebije všetko."

Ani jedna zo žien ju nevidela, nuž počúvali zvedavo. "Nie," pokračoval pán Dillon, "tá sa ani slovom, ani perom, ani štetcom zachytiť nedá. Rozum a srdce v nej padajú na kolená."

Keď sa v Novom Mexiku sypú z kaňvy výšav marcové lúče, cestovateľ ako by sa nachádzal na americkom východe alebo stredozápade v letných mesiacoch. No mexická horúčava nebýva taká vlhká a otupná.

Šofér Dillon otvoril obloky Oldsmobilu a tvár pasažérov pohladil prievan.

"Ste na prázdninách?" pýtala sa pani Dillonová.

Rozeta nechala odpovedať priateľku.

"Áno, sme na dlhších prázdninách. Zaujíma nás krásny juhozápad."

"Kohože by nezaujímal?" poznamenal Dillon. "Ja som Texasčan z Houston, a predsa vždy niečo nového skúsim na cestách po juhozápade. Aj moja žena miluje tento kraj. Je z Chicaga. Poznali sme sa, keď som námorníčil na Veľkých jazerách. Beriem ju vždy na vakácie v zime, aby si obľúbila môj kraj, Hotový kus raja."

"Vy ste zkadiaľ?" pýtala sa Dillonka mlčiacej Rozety.

"Z Lake City, Indiana."

"Ona je z Indiany — a ja tiež. Ja som z Gary, Indiana."

Mesto Gary stalo sa predmetom rozhovoru. Dillonová ho ako-tak poznala a zaujímalo aj jej muža. Rozeta mlčala, Paulína odpovedala, Dillonová sa vyzvedala a Dillon viedol auto.

Auto nechávalo za sebou na rannej ceste celý oblak prachu, vbehlo do kaňonu Walnut, kde čupeli nízke zakrpatelé skupiny orechov. Keď zbadali veľkú drevenú tabuľu na kamennom podstavci, auto stíšilo a čítali: Vchod do Carlsbaských jaskýň. Národný park pod opaterou Departmentu vnútra Spojených štátov.

Národný park, americký pomník na 720 akroch.

Ranné úslnie sa roztápa čudesnou hrou farieb na úskaliach. Gučavé orechy a svietniky kaktusov hádžu tiene na strakatú pôdu, ako by chceli vyčariť z jej otvorených úst prúd vody, lebo oblaky už dávno nezoslali dažďa.

Pred úradnými budovami parkovali autá a čakali zvedavci, ktorí si popásali zraky po kaktusovej a kvetnej záhrade.

Paulínu a Rozetu pridelili k prvej skupine, ktorá sa pobrala do jaskyne okolo deviatej.

Sprievod riadili dvaja strážnici a ošetrovateľka. Jeden zo strážnikov vysvetľuje.

Asi sedemdesiatčlenný zástup vstupuje ozorným polotmavým otvorom. Všetci sa zarazia len čo vstúpia. Všetkým sa pozdáva, ako by otvorená tlama pravekého netvora išla ich pohltiť. Rozeta chytá Paulínu za ruku, rodičia berú do náručia svoje menšie deti a strážia tie väčšie. Noha sa spúšťa po drsnej chodbe. Zprava i zľava ako by z bočných škraní ceria sa očné zubiská a zhora visia črenové rezáky. A každým krokom ide sa nižšie a hlbšie.

Strážcovia postáli a ošetrovateľka tiež. Paulína zbadala, že prednášateľ chce prehovoriť a preto s Rozetou pristúpila bližšie k nemu. "Rozeta, aby sme všetko počuli a porozumeli, treba byť v blízkosti úradných osôb."

"Napravo," začal sprievodca, "vidíte naslabo osvietenú obrovskú komoru, v ktorej v jari, lete i jeseni prebývajú milióny mexických netopierov. Vo dne spia, po západe slnka vyletia za pokrmom a vrátia sa nasýtené nad ránom. Na zimu zaletia do starého Mexika. Ich trus je najlepším hnojivom. Sú užitočné aj preto, lebo pustošia škodlivý hmyz. Pozorovať ich večerný let a ranný návrat je jedným z najpodivnejších zjavov prírody."

"Paulína," poznamenala ticho Rozeta, "dnes sa toho hodne poučíme od matky prírody."

"Áno, Rozeta. Príroda je kniha, napísaná umom Stvoriteľa. Mnohí, bohužiaľ, ju nikdy nečítajú. Kto sa však odhodlá z nej čítať, načiera si zdravia, sviežosti a múdrosti."

Ako sa výprava pohľa ďalej, oči sa začali kochať pri umeleckom, nepriamom osvetlení krás jaskyne. Nemilý dojem pri vchode sa zmenil a prítomní ocitli sa v božom divadle, ktorého podivné farebné kulisy rozličných tvarov, opony a celé zariadenie tvorila umná sila vody po dlhé milióny rokov.

Pred miliónmi rokov dažďová voda, kvapka za kvapkou, nasiaknutá kyselinou uhličitou z práchnivého rastlinstva, pretekala kôrou zeme. Práca to nekonečne pomalá, ťažká, ale nie márna. Tu sa azda najjasnejšie dokazuje pravdivosť starého porekadla: "Kvapka dlobí kameň". Pokálala skalnatú kôru zeme. v hĺbkach vybudovala a vyzdobila si teáter a nie je s ním hotová ani dnes, lebo jej práca trvá stále. Kvapky padajú, kvapky kálajú zem, budujú a ozdobujú tento nádherný podzemný výklad. Po čom noha kročí, čo zprava i zľava napĺňuje oko a čo visí nad hlavou ako opona a lampión, to vytvorili kvapky vody. Kvapky sa zišli s vápnom a začalo sa tvorenie. Čudesná je reč kvapky: "Čo je mne skala? Čo milióny rokov? Čo je na svete povolané tvoriť, to zmôže prekážky nezmiernych skál."

V jaskyni neslobodno sa ničoho dotýkať. Tvorba kvapiek je tu naskrz cenná a ctená. Tu treba dávať pozor na každý krok, na množstvo úzkych chodieb a na nával výtvorov volajúcich: "Obdivuj, ale sa ma nechytaj!" Každý výtvor hľadí ako citlivá panna alebo socha na oltári.

"Sme pri Čertovom prameni," volá hlas sprievodcu. "Pozrite. Ako by sa v kúte skrýval čert. No elektrina odhaľuje všetky jeho údy. Hľadí zakliaty na večné dumy a hnev."

"Rozeta, pozri do vody, ktorá odráža čertovu podobu." Poslúchla Paulínu, potom sa usmiala, pokývla hlavou, ako aj všetci prítomní.

"V jaskyni uvoľnite uzdu svojej obrazivosti. Len tak prežijete ich krásu," poúčal návštevníkov sprievodca.

"Otecko," ozvalo sa akési dievčatko, "ja toho čerta nevidím. Kde je? Kde má zuby, drápy a chvost?"

"Ani ja ho nevidím," dodal chlapček.

"Nazri do vody," vraví stará mať.

"Čerti nie sú vo vode, ale v ohni," argumentovalo dievčatko.

Sprievodca sa nebavil, lebo deti dávali otázky, na ktoré bolo ťažko odpovedať.

Carlsbadské jaskyne mnohí pripodobňujú bazilike s množstvom kaplíc, sôch, relikvií, svietnikov a drapérií. Pri zostupe vítajú návštevníkov vždy iné a iné tvary. Toť vpravo na obrovskom podstavci stojí takzvaná tlama veľryby. Odtiaľ prídeš k mláďaťu hrocha, ktoré spí pod dvestoosemdesiatšuchovou povaľou, z ktorej stále kvapká voda. V úzadí stoja ozorné kvaple. Rastú zdola nahor, sú rozličných podôb, rozmerov a farieb, podobajú sa mramorovým stĺpom. Kráčaš medzi nimi a je ich na státisíce. Sú tenké ako zápalky a ozrutné ako piliere.

Rozeta a Paulína často obdivovali ohromné olejové nádrže, vysočizné komíny oceliarní v Illinois a Indiane, no tu sa ich oči nevedia napásť a srdcia a myseľ vynačudovať.

"Ideme ďalej a stále nižšie. Do očú nám padne ľadovec; má zo milión rokov, ale ešte vždy je mladý a rastie. Od kryhy vedie schodisko do siene so zeleným jazerom a k takzvanej zastretej soche. Stojí na podstavci a voda, čo tečie z povaly cícerkom, obvila ju závojom.

Prišli na krapence, ktoré sa odlišujú od obyčajných kvapľov. Rastú zhora nadol. Ich rozmery, farby a výzor sa tiež menia a vidno ich niektoré ako sódovú slamku, iné ako veľký, niekoľkotunový cylinder. "Kvapka dlobí kameň." Na niektorých miestach sa povala preborila, ale zväčša stojí ako obrovské sklepenie, z ktorého kvapky vijú visuté opony, hviezdy a lampáše. Pri pohľade na ovisnutom závoji Paulína a Rozeta si spomenuli na deň, keď naradostené náhlili sa do chrámu v bielom čipkovom závoji na prvé sväté prijímanie. Iné ženy zas spomínali na deň, keď vchádzali do svätyne za zvukov organa, ktoré sa rozliehali svadobným pochodom pod chrámovou klenbou.

Opustili zelené jazero, z ktorého v osemstopovej hĺbke žiaria perly. Na jeho hladina ako na posteli čupia ľaliové podhlavnice. Vsstúpili do kráľovského paláca, osemstodvadsaťpäť stôp pod zemou. Všade hranaté opachy. výška, kvaple a krapence. V kráľovskom paláci zastane nielen šepot, ale aj dych. Tu sa oddajú hlbokej úcte a obdivu oči, hlava, srdce a duša. Ticho a úžas opanujú ľudskú hruď, ktorá — ako to tvrdil Dillon — skláňa sa pred krásou a velebou jaskyne.

Na hladkej dlažbe sa chlapček rozplakal. Padol a zvolal, že je ustatý.

"Ja nie som ustatá, otecko," chválila sa sestrička, ktorá držala za ruku svoju starú matku.

Mladý otec vzal si syna do náručia.

V kráľovskom paláci je množstvo klenotov, briliantne bielych, žlkastých a ružových drapérií, potom piliere, čo sa ženú dohora, ako by sa chceli objať, ale dosiaľ sa ešte nezišli. Preto ich pomenovali "nešťastlivými milencami".

"Milenci sú dvojakí," filozofovala Paulína, "tí, čo sa nikdy nezídu ako tieto piliere, vždy pripravené na objatie; a potom milenci, ktorí sa objali, no v objatí prelomila sa im hruď a teraz ležia zdrvení na dlažbe."

Paulínu počuli viacerí, ale nad jej slovami sa zamyslela iba Rozeta: "Áno, láska vedie často k bolesti, len zriedka k radosti, ale napokon očisťuje."

Sprievodca sa nedal rušiť. "V každom kráľovskom paláci je aj komnata kráľovnej. Tak aj tu. Vidíme, ľaľa, priesvitné drapérie, nájdu sa jemné šaty, priehľadné lupienky a porozvité čipky."

"Kde budujú, tam aj rúcajú," poznamenal sprievodca. "O tom svedčí aj naša jaskyňa, ktorá sa rozprestiera na tridsať míľ. O jaskyniach s ňou spojených, ale dosiaľ nepreskúmaných, nič nevieme. Raz, keď sa vrátite, zavediem vás aj na tie miesta."

"Áno," povedal akýsi vážny muž, iste duchovný, "kde budujú, tam aj rúcajú. Kde je život, tam je aj smrť. Kde je radosť, pridruží sa aj zármutok. Kto sa kedy usmial, že by nebol najprv zaplakal?"

Paulína porozumela jeho slovám, ale Rozete boli ešte v pološere, ako viaceré miesta carlsbadských jaskýň. Čakali na svetlo.

Z komory padlých titanov nazreli návštevníci do izby Indiánčat, ktoré sa kotúľali nahé na kobercoch a chytali sa opôn.

"Ideme do jedálne," oznámil uniformovaný sprievodca. Mnohí ani nezbadali, že im cesta trvala poldruhej hodiny. Vošli do jedálne v sedemstopäťdesiatstopovej hĺbke. Figúry tu pripomínali svietniky, sochy, kaktusy, lampióny, opony a zásteny, inde zas kvety a zvieratá, konečne i ľudské postavy. Na stenách niet ničoho a noha spočíva pohodlne v suchu. Jedálňou tiahne sa obrovský stôl, kde si možno kúpiť všetko okrem liehovín. Všetko sa vám núka, lebo je svieže. Za dlhým stolom si Paulína a Rozeta pochutnávajú na šunkovom sendviči a na káve. Za vedľajším stolom sedia štyri osoby: starena s päťročným dievčatkom a vysoký tridsaťročný muž v juhozápadnom pastierskom obleku so spiacim synkom. Vzali syna na túto dlhšiu cestu aby zabudol na matku, ktorá mu odumrela pred polrokom. Chlapček zatváral oči i otváral — a prišla mu na um matka. Otec sa mu prihovoril a pýtal sa ho, čo by si žiadal. "Mamu a mlieko," hovorí ospalé chlapča.

"Mamu až potom. Teraz dostaneš veľký pohár mlieka a sendvič." S tým ho posadil na stoličku k starej mame.

Chlapček žmurká a žmurká. Chytí sa stola a rozhliada. Zrazu ako očarený nechá starú mať a beží k protivnému stolu. Vylezie tam na lavičku, hodí sa Paulíne do náručia a zvolá z celej duše:

"Moja mama!"

(Úryvok z dlhšej práce)

SVÄTÝ FRANTIŠEK

Ako dych Boží
šiel si po zemi,
hrdličky v zboží
a srnci nemí
bežali v kruhu
k nebeskej lúke,
niesol si dúhu
v bolestnej ruke.

A kázeň vtáčkom
povieš i dneska,
tu pod obláčkom
šumoce lieska,
pre brata vlka,
pre sestru vodu
srdce ti vzblká
a spieva ódu.

Tvoj pokoj poznám,
svet lásky je to,
daj mojim hroznám
horúce leto,
ó, sen môj veľký,
nesiem ťa krajmi,
do jednej znelky
radosti daj mi.

Ty si šiel k Bohu
a modlil si sa,
kde vložím nohu,
s kvietkami misa
rozpráva o mne,
hreje mi dlane,
vedie ma skromne
od brány k bráne.

Tak zájde v šere
batôžtek mnícha,
klope na dvere
pokora tichá,
ctnosť františkánska
má kroky snivé,
sťa vetrík z lanska
na božej nive.

Rudolf Dilong

Slovakia Viewed By American Historians

JOZEF PAUČO, Ph.D.

In the field of American political science, which embraces a vast number of subjects and problems, there is quite an appreciable amount of space given to the origin and existence of the Czecho-Slovak State. However, there is a general belief that American authorities are sympathetic to the Czechs. Of course, there is no doubt that, in their studies, many American political historians referred to Czech literature, which was, in principle and consequence, anti-Slovak.

But we won't do American science an injustice. Herewith we would like to prove with concrete and authentic facts that there is a great deal of data in America's political literature which concerns Czecho-Slovakia — data which, from the Slovak standpoint, is realistic and truthful.

The "Second" Austria-Hungary

The practical experiences of all nations, having at one time lived in the embrace of the Czecho-Slovak Republic, are fully confirmed by some impartial American political historians when they state from the ethnographical point of view, the new Czecho-Slovakia inherited all the problems and practiced all the bad policies of the former Austro-Hungarian empire.

In this respect Frank H. Simonds writes that Czecho-Slovakia was a state of minorities, and after the collapse of Austria-Hungary all national problems were simply transferred from Vienna to Prague:

> **"Czecho-Slovakia, as created by the Paris Peace Conference is then a land of minorities, a country in which, in fact, there is no majority. By one of the oldest and most ironical of necessities, the statesmen of Paris, who undertook to resolve the Hapsburg Monarchy into its ethnic fractions in accordance with the rights of peoples, found themselves in the end condemned to create a new state in which the racial elements were as diverse and as irreconcilable as either the Austrian or Hungarian states of the pre-war era."**[1]

Unnatural Frontiers

It was, without a doubt, quite clear for every American observer to see that the geographical location of Czecho-Slovakia was excep-

1 Frank H. Simonds, Litt.D., Can Europe Keep the Peace? New York, London, 1931. Pg. 99.

tionally unfavorable. Walter Phelps Hale writes that Czecho-Slovakia is

> **"looking somewhat like a tadpole with its head in Bohemia and its tail in Ruthenia."**[2]

Frank H. Simonds fully concurs with Hale's observation as follows:

> **"Geographically, this union produced a state of absurd dimensions. The distance between Eger on the German frontier and the ultimate Ruthenian bowlet on the Rumanian border is greater than that between Paris and Berlin, but between the Polish and Hungarian frontiers, less than that from Paris to Rheims."**[3]

Herbert Adams Gibbons, in voicing his opinion, has ridiculed the geographical location of Czecho-Slovakia:

> **"An American in Vienna told me that Czechoslovakia was 'a Bologna sausage impossibly sprawling across the map,' and expressed in no uncertain termes his belief in the approaching collapse of a country 'without natural frontiers and economic or geographical raison d'être'. . ."**[4]

A similar opinion was also expressed by George W. Hoffman as he wrote:

> **". . . the Czechoslovak Republic was the least natural state created after World War I. Bohemia, Moravia, Slovakia and Ruthenia formed the parts of a long, unnatural, composite area, with varied relief, peoples, communications and economic development."**[5]

Gibbons' prophecy about the future of Czecho-Slovakia was correct:

> **"If one considers the question of the viability of Czechoslovakia from the strict point of view of geography and ethnography, there would indeed seem to be little hope for the future of this curiously composite state."**[6]

Differences between the Czechs and Slovaks

It is remarkable to note how American historians who studied Europe's internal problems were able to characterize the Czechs and did not forget to emphasize in what respects they difer from the Slovaks.

"But there were many differences between Czechs and Slovaks," G. E. R. Gedye wrote.[7]

---

2 Walter Phelps Hale, Ph.D., World Wars and Revolutions, New York, London, 1943. Pg. 103.

3 Frank H. Simonds, Can Europe Keep the Peace? Pg. 98.

4 Herbert Adams Gibbons, Europe Since 1918. New York, London, 1923. Pg. 258.

5 George W. Hoffman, A Geography of Europe, University of Texas, 1953. Pg. 567

6 Herbert Adam Gibbons, Europe Since 1918. Pg. 258.

7 G. E. R. Gedye, Betrayal in Central Europe, New York, London, 1939. Pg. 408.

M. W. Fodor linked the Czechs to Prussians:

> **"The Czech is as clean as the Prussian; his house is as pleasantly arranged as that of a Branderburg citizen's. But he is also likely to be as unfriendly, snorting, and curt as his Prussian relative."[8]**

This same author not only speaks about the Czech concept of love, but also about their hatreds:

> **"The Czech, however, is intensely and passionately patriotic. But as deep as his love for his home, beautiful, undulating rich Bohemia, so deep can be his hatred."[9]**

Then too, American historians noted fundamental differences between the Czechs and Slovaks as far as differences of religion were concerned. This situation is emphasized by F. Lee Benns:

> **"The Czechs . . . are inclined to be both socialistic in politics and agnostic in religion. The Slovaks on the other hand . . . as conservative peasantry are for the most part loyal and pious Roman Catholics. It is perhaps not surprising therefore that friction developed between them."[10]**

Similar findings concerning these religious differences are to be found in the writings of Walter C. Langsam, who is very well familiarized with the religious devoutness of the Slovak people:

> **"The population question is further complicated by the antagonism of the Czechs and Slovaks themselves. The Czechs, who outnumber the Slovaks almost two to one . . . are more inclined toward political liberalism and religious scepticism . . . The Slovaks are among the most pious and conservative of peasant folks . . ."[11]**

The Czech crusade against Rome is also known to Langsam:

> **"Some of the radicals and the nationalists in parliament demanded an absolute separation of church and state, and in January 1920, as part of so-called 'Away from Rome' movement, there was established a Czechoslovak National Church which proclaimed its independence of the papacy and abolished the requirement of celibacy for the clergy. This church, however, gained almost no Slovak adherent and fewer than a million Czech members."[12]**

Raymond L. Buell expresses his views concerning the school system from the religious viewpoint:

---

8 M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe, Boston, 1937. Pg. 33-34.

9 Ibid., pg. 34.

10 F. Lee Benns, Europe Since 1914, New York, 1931. Pg. 556.

11 Walter Consuelo Langsam, Ph.D., The World Since 1914, New York, 1953. Pg. 453.

12 Ibid., pg. 451.

"Education was secularized by the Nationalists and Socialists who ruled the Republic during its early years and religious instruction was made voluntary in the schools. In Slovakia, where nearly all primary schools in rural districts had been denominational, this change created tremendous complications."[13]

Even today, it is still a problem for some Americans to accept the fact that there exists a separate Slovak nation and a separate Czech nation. Some Americans, however, have already accepted the distinct differences between the Slovaks and Czechs a long time ago.

For example, Fodor states his views as far as the individuality of the Slovak language is concerned:

"From the beginning of the Republic the more extremist rulers in Prague asserted that the Czech and Slovak languages were identical; they argued that, in reality, the Slovak was only a dialect of the Czech. The Slovaks, however, rejected this theory, and declared that their language, while closely resembling the Czech, was a separate idiom."[14]

Fodor also can see further differences between the Czechs and Slovaks:

"The differences between Czechs and Slovaks, however, are not only linguistic, but also religious and cultural."[15]

Hoffman, too, had some notes on these differences:

"The way of life is also different in these two main regions, Bohemia-Moravia and Slovakia, which have related yet separate languages and yet have divergent cultures, traditions and ways of thinking."[16]

The Slovak nation's anti-Soviet attitude did not escape Fodor's attention either. This feeling of enmity was clearly illustrated upon the occasion of the signing of a friendship treaty between the Prague government and Moscow. Fodor writes:

"There is, of course, the Slovak opposition to the Soviet-Russian treaty which makes some difficulty of agreement."[17]

G. E. R. Gedye also refers to the anti-communist feelings of the Slovaks:

"It was unfortunate, but also quite natural, that ... Slovak peasantry should have seen in the vital alliances with Republican France and Soviet Russia which insured the independence of the Republic, little else but alliances with the devil incarnate and

---

13 Raymond Leslie Buell, Europe: A History of Ten Years, New York, 1929.
14 M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pg. 36.
15 Ibid., pg. 39.
16 George W. Hoffman, A Geography of Europe. Pg. 567.
17 M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pg. 40.

authentic, complete with horns, hoofs and Karl Marx's Das Kapital."[18]

Domination of the Slovaks

Czecho-Slovakia had had

> **"difficulties with neighboring countries and with a large minority of 'Sudeten' Germans in Bohemia, and... differences between Catholics and Socialists and between Czechs and Slovaks."[19]**

The controversies between the Czechs and Slovaks occured mainly because

> **"in the early years of the republic the Slovaks complained that the Czechs were monopolizing the administrative offices."[20]**

This fact is also confirmed by J. S. Shapiro:

> **"Even the Slovaks were discontented because Czech officials predominated in their region."[21]**

Wynne, speaking about internal conditions in Czecho-Slovakia, writes:

> **"...after the establishement of Czechoslovakia many Czechs together with their families moved to the Slovak region (and Sub-Carpathian Ruthenia) to serve the Republic as administrators and as teachers."[22]**

In addition, he gives the reasons why the Slovaks had to emigrate:

> **"There were relatively few Slovaks attracted to the Czech regions. Most of the migration from the Slovak regions before World War I was to centers in Hungary and to countries overseas. After the separation of Slovakia from Hungary, most Slovaks migrated overseas."[23]**

Czech bureaucracy and the over-all setup of the government were the cause for

> **"a united, highly centralized State, under Czech predominance."[24]**

In this connection, Walter C. Langsam's very concise opinion should be taken into consideration:

---

[18] G. E. R. Gedye, Betrayal in Central Europe. Pg. 409.

[19] Carlton J. H. Hayes, Marshall Whited Baldwin, Charles Woolsey Cole, History of Europe, New York, 1949. Pg. 927.

[20] F. Lee Benns, Europe Since 1914. Pg. 557.

[21] J. Salwyn Shapiro, Ph.D., Modern and Contemporary European History (1815—1941). Pg. 872.

[22] Waller Wynne, Jr., The Population of Czechoslovakia, U. S. Department of Commerce, 1953. Pg. 12.

[23] Ibid., pg. 18.

[24] M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pg. 33.

On page 36 Fodor writes: "Centralization became the watchword, and endeavours were made to assure Czech preponderance in Slovakia."

On page 39 in Fodor's book we read: "Nevertheless, the Slovaks have had

"Disagreement and quarrels, sometimes to the accompaniment of bloodshed, soon arose. The Slovaks accused the Czechs of monopolizing the desirable offices and violating the 'Pittsburgh Pact' of 1918 wherein Masaryk, in order to get the support of the American Slovaks for his Czecho-Slovak unification project, was said to have given a promise of Slovak autonomy. The Slovak People's Catholic Party was especially anxious to secure autonomy for the province, gain freedom from governmental interference with the school system, and ensure the continued influence of the clergy over the peasants. In 1924 there was inaugurated a Slovak movement to boycott everything of Czech origin."[25]

Hoffman seems to support this opinion by stating:

"By governing the Slovakians more than taking them as partners, the Czechs caused Slovak separation to grow and intensify. At present the difference is overcome by communist dictatorship, yet is strong under the surface."[26]

Walter P. Hale was fully aware of complaints due to centralization and the non-fullfilment of federalistic demands:

"The Czechoslovak Republic justly can be criticized for overcentralization, and some considered that it would have been wise from the beginning to have federalized the country on the Swiss model."[27]

André Visson voices the feelings of Slovak exiles during World War II and recalls that they did not want to go back to

"centralized pre-Munich Czechoslovakia which was led, if not dominated, by the Czechs."[28]

Walter Millis speaks about the discontentment of the Slovaks and the Ruthenians, and concludes

"the Slovaks and Ruthenians had always been restless under the dominant position held by the Czechs . . ."[29]

It is worthwhile to note that in 1938, a neutral spectator would not consider the government of Czecho-Slovakia a democracy, but rather would think of it only as a continuation of a police state.

---

plenty of reason to grumble in the past. They complained that all the important offices in Slovakia were filled by Czechs; that the officers and teachers were mostly 'foreigners' (meaning that they were brought from Bohemia), and that the Slovak inteligentsia did not receive employment due to them under Pittsburgh Agreement."

25 Walter Consuelo Langsam, The World Since 1914. Pp. 443-454.

26 George W. Hoffman, A Geography of Europe. Pg. 567.

27 Walter Phelps Hale, Ph.D., World Wars and Revolutions. Pg. 229.

28 André Visson, The Coming Struggle for Peace, New York, 1944. Pg. 116.

29 Walter Millis, Why Europe Fights, New York, 1940. P. 237.

"Czechoslovak democracy, of course, is not perfect. Czechoslovakia has not yet cast off all the tradition of the Polizeistaat (Police State)—which she inherited from Austria."[30]

The Struggle for Slovakia's Autonomy

In direct contradiction to the many enemies of Slovak's quest for liberty and independence — the enemies who claim that the Slovak People's Party was a betrayal — Buell recognizes.

"the Slovak People's Catholic party looks out for Slovak interests and works for Slovak autonomy . . ."[31]

Fodor states that

"Father Hlinka's Party must be regarded as representative of the dissatisfied Slovaks."[32]

The Slovak People's Party did not want to take any part in the administration

"mainly because of ideological reasons, not wishing to co-operate with Socialist parties."[33]

The Prague regime selected only those Slovaks who would comply with the Czech's demands. Fodor was well aware of the fact that these politicians did not have any Slovak followers, inasmuch as Andrej Hlinka was the people's leader:

"But not all Slovaks were as willing to co-operate with Prague as were Srobar and Hodza. The leader of the dissatisfied Slovaks is Monsignor Andrej Hlinka . . ."[34]

The righteous fight of A. Hlinka was labeled by many Czechs as an inclination towards Magyar domination. However, American writers informed their public that this was false propaganda instigated by the Czechs. Visson explains the situation:

"Not that Father Hlinka had any sympathy for the former Hungarian rulers who had sent him to jail because of his natiolistic activities. He claimed autonomy for Slovakia only because of his disappointment in the centralized regime of the free-thinking Czechs."[35]

Furthermore, he states,

"the Slovaks were, perhaps right in claiming that the Pittsburgh Agreement was not carried out to the letter . . ."[36]

Fodor's defense of Andrej Hlinka is self-evident:

---

30 F. Elwyn Jones, The Defense of Democracy, New York, 1938. Pg. 171.
31 Raymond Leslie Buell, Europe: A History of Ten Years. Pg. 318.
32 M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pg. 38.
33 Ibid., pg. 40.
34 Ibid., pg. 37.
35 André Visson, The Coming Struggle for Peace. Pg. 119.
36 Ibid., pg. 118.

"If Hlinka, however, was a fighter against Magyar hegemony, he also combated Czech domination if such a domination tended to falsify the true characteristics of the Slovaks. Hlinka, when almost in reach of the aims for which he had fought for more than a qaurter of a century, saw himself outwitted by the centralistic efforts of Prague."[37]

The fight of the Slovak People's Party for autonomy was similar to political conflicts in Yugoslavia:

"The internal conflicts of the Slovaks and Czechs will take on all the aspects of sanguinary struggle, as will those of the Croats, Slovenes and Serbs."[38]

Andrej Hlinka and all other leading officers of the Slovak People's Party made it clear that non-fullfilment of the Slovak demands, as granted in the Pittsburgh Agreement, would lead to a serious internal crisis. Langsam's opinion is similar as he writes,

". . . the Czech-Slovak controversy remained a potential danger to the unity of the state."[39]

The crisis, however, could not be avoided. Czech intervention in Slovakia in March, 1939, only hastened the separation of these two nations. Along these lines, it is interesting to note the opinion of Englishman Henderson:

"As it was with Schuschnigg's unfortunate plebiscite in March, 1938, so it was with the Czech government's equally unwise intervention at Bratislava in March, 1939."[40]

It could not have ended otherwise, as Hoffman states:

"Not satisfied with Czech domination, the Slovaks formed an independent state when Germany occupied Bohemia-Moravia in World War II . . ."[41]

Discrimination

Before we end, we would like to mention one more problem which was noticed by Fodor. The problem in question is discrimination, a most sensitive subject, especially in America.

"Much of the unrest in Slovakia," Fodor wrote, **"and Carpatho-Russia is due to the unhappy clumsiness of the Czech rulers. The Hungarian ruler was a tyrant; he terrorized the Slovaks and the Ukrainians in a revolting manner. The Magyar gentry often struck the Slovak labourers and had the Ukrainian agricultural hands beaten up. But he was charming, and his occa-**

---

37 M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pg. 37.
38 William B. Ziff, The Gentlemen Talk of Peace, New York, 1944. Pg. 298.
39 Walter Consuelo Langsam, The World Since 1914. Pg. 454.
40 Sir Nevile Henderson, Failure of a Mission, New York, 1940. Pg. 196.
41 George W. Hoffman, A Geography of Europe. Pg. 567.

sional generosity (in small matters) made the Slovaks forget his blows. The Czech official is not a tyrant, but the beaurocrat for whom only the letter of the law exists. Then the Czech, if he is sent to the Slovakian province, immediately enters the Czech Sokol organization, has his own 'spoločnosť', and this co-operative shop obtains all goods from the Bohemian parts. The Czechs separate themselves from the Slovaks, and the Slovaks traders resent the fact that the officials, who are paid by the very high taxes raised in the country, do not spend their money in Slovakia, but get their goods from Prague or Bruenn. Moreover, in many Slovak places even the soldiers are not permitted to enter the local inns and cafes, whereas in Hungarian days the soldiers spent a great deal of money in the local places of entertainment."[42]

The justification of the Slovak fight for independence was indirectly, but very truly, evaluated by Fisher when he wrote:

"Czecho-Slovakia is the child of propaganda."[43]

---

[42] M. W. Fodor, Plot and Counterplot in Central Europe. Pp. 41-42.
[43] H. A. L. Fisher, A History of Europe, Boston and New York, 1936. Pg. 1187.

Klasy

O, nechaj, nech len oviac podozreje ten klas, vlniaci sa na úbočí,
nech rastie v pravde, čistote a láske ako prosba nezlomená,

Nech kvitne, dužie v miere preplnenej, hojnej ako radosť detských očí,
nech plesá ako potok rozjarený dolu skalou, Ty Dobrota bezomenná!

Je pravda, nám neostalo veľa, Tvoji svätí všetku lásku vzali
a v pazderí, čo ponechali, možno nájdeš iba smeti.

Požehnaj, Pane, klasy na Záhorí, Považí a po zemplínskej diali,
po grúňoch, lazoch, kopaniciach dobrovodských, na medzi a na súvratí.

A dovoľ, aby tento klas, čo teraz čaká žatvu v úpenlivom zrení,
bol niekedy Tvojím Telom, kňazom premenený.

Jozef Vágovič

Literárna bilancia

Hlas Milana Lajčiaka, ktorý hovorí o kvase a pohybe v súčasnej literatúre na Slovensku a ktorý sa chváli, že prevážna väčšina slovenských spisovateľov, medzi nimi vraj i tí najtalentovanejší, počula "bojovú poľnicu doby a cíti rýchly pulz nového života", zaniká kdesi v diaľke a nedotkne sa ucha tých, ktorým je adresovaný.

Už je to tak, že diktátori a ich prisluhovači navykli si hovoriť menom národa bez toho, žeby sa opýtali národa na jeho mienku. I Lajčiak hovorí menom niekoľkých komunistických spisovateľov a namýšľa si, že hovorí menom slovenských spisovateľov.

Bývalá slovenská sekcia Sväzu československých spisovateľov, na čele ktorej stál Milan Lajčiak, povyhadzovala najprv všetkých tých spisovateľov, čo sa jej nepáčili, hoci predtým boli chválou našej literatúry, a ponechala len tých, čo sú na všetko, hoci i na vlastnú šibenicu, ochotní bez p r o t e s t u prikývnuť hlavou. Milan Lajčiak môže hovoriť len za tých spisovateľov, čo mohli z priazne režimu zostať členmi dnešnej prokomunistickej slovenskej sekcie Sväzu. Nevyčítame nikomu, že píše. I komunistickým spisovateľom vyčítame len to, čo píšu. Obsah ich kníh, idea, ktorú obhajujú a politika, ktorej slúžia; to je to, kde sa dostali na šikmú plochu.

Svätozár Hurban Vajanský vedel sa voľakedy sebavedome postaviť na obranu c t i a p r á v svojho národa. Brutalitu vtedajšieho režimu odvážil sa nazvať priliehavým slovom: hyenizmus.

A kde boli uhorské árešty od dnešných koncentrákov? Rázus, Žarnov, Javor, Urban a iní vedeli ostrým perom šľahať chyby vládnej politiky za prvej Česko-Slovenskej republiky. Ivan Stodola, Peter Zvon a Barč-Ivan odvážili sa posudzovať režim za Slovenského štátu. Valentín Beniak, Janko Silan, Ján Motulko, Ján Haranta a iní odvážili sa prísne súdiť ľudovodemokratické pomery po roku 1945. Ale z dnešných komunistických spisovateľov n i k sa neodvážil vysloviť čolen najmenší protest. Mlčali s ovisnutými hlavami, keď zatvárali Laca Novomeského, Ivana Horvátha a Daniela Okáliho, i keď vešali Vlada Clementisa. Priebojníci skupiny *D a v u* boli zlikvidovaní so súhlasom lajčiakovcov. Pravda, táto skupina nechcela byť plazivým služobníkom Moskvy. Jej komunizmus sa nechcel kochať v literárnom ospevovaní koncentrákov a šibeníc. A tak sa stalo, že tí, čo nechceli slúžiť, boli zlikvidovaní. Jedni z titulu "fašizmu" — a povedzme to otvorene, tí najlepší: Beniak, Žarnov, Lukáč, Milo Urban, T. J. Gašpar. Kavec, Zúbek a skupina tých, čo už roku 1945 odišli do exilu: J. C. Hronský, Dilong, Šprinc, Strmeň; iní z titulu buržoázneho nacionalizmu: Laco Novomeský, Okáli, Horváth.

Preto v Lajčiakovej literárnej bilancii nachádzame len diela zapredaných služobníkov režimu, ako Františka Hečku s jeho *Drevenou dedinou,* Jána Kostru s jeho *Javorovým listom,* Rázusovú-Martákovú s jej *Piesňou o Váhu,* Katarínu Lazárovú s jej *Osím hniezdom,* Petra Karvaša s jeho *Pokolením v útoku* a popri nich Pavla Horova, Ctibora Štítnického, Štefana Žáryho, Júliusa Lenku a na po-

div i Vojtecha Mihálika na prvých miestach, a za nimi Vlada Mináča, Dominika Tatarku a iných väčších i menších spisovateľov, ktorí sa dali dobrovoľne do služieb dnešných tyranov.

Nebudem sa dotýkať toho, čo títo spisovatelia napísali, lebo ich tvorbu zväčša i tak m o ž n o hodnotiť iba z hľadiska politickej propagandy. Pre nás je oveľa dôležitejšie to, čo v dnešnej literatúre na Slovensku nenachádzame. Je to ohlas domova, ohlas ľudu so zvukmi jeho duše a kontakt so svetom slobody.

Milan Lajčiak síce hovorí, že diela dnešných spisovateľov vyjadrujú ducha našej doby. V skutočnosti však vyjadrujú iba ducha zločinného komunizmu, a to ešte spôsobom jeho propagandy, kde sa nazýva otroctvo slobodou, bieda blahobytom, strach radosťou a kde meradlom hodnoty človeka je percento splneného pracovného plánu.

Nie je však spokojný Milan Lajčiak. Spisovateľom kladie otázku: Čo ste urobili pre mier, pre svoju vlasť, pre socializmus? Zabúda však, že sa nedá hovoriť o mieri v krajine, kde niet pokoja a lásky, kde sa pestuje triedna nenávisť a kde tisíce obyvateľov hynú v koncentrákoch a žalároch. Lajčiakov socializmus, to je socializmus moskovských tyranov, ktorý nikdy nebude spokojný ani s robotníkom, ani so spisovateľom.

Mnoho sťažností má Milan Lajčiak i na kritiku. K tejto veci poznamenávame len toľko: ťažko je aj u komunistov chváliť to, čo na míle zaostáva za umeleckým dielom.

Ak už ani komunistická kritika nenachádza dosť kladov v dnešnej literatúre na Slovensku, tak je to žalostné priznanie krachu i na poli literárnej tvorby. Tých 200 literárnych diel za posledné tri roky, o ktorých hovoril Lajčiak, je príliš málo, keď ani jedno neprekročilo voľakedajší priemer. Čo z tvorby dnešných prozaikov možno porovnať s románmi Mila Urbana, Martina Rázusa, Jozefa Hronského, Tida Gašpara, Matúša Kavca? Ktorého dnešného básnika možno porovnať s Beniakom, Žarnovom, Lukáčom, Smrekom, Dilongom, Haľamovou, Silanom a inými? Súd, ktorý raz vynesie nezaujatý literárny kritik nad dnešnou literárnou tvorbou na Slovensku, bude zdrvujúci. Potom sa ukáže, ako málo tam bolo priestoru pre literárny ruch a kvas a ako strašne tam mali spisovatelia zviazané ruky.

Priznávame, že niektorí starší umelci vytvorili na Slovensku i za komunizmu hodnotné diela, menovite v hudbe a maliarstve. Ale čo by všetko vedel vytvoriť Suchoň, Cikker i Moyzes v hudbe, Benka, Alexy i Mallý v maliarstve, keby nebolo komunistickej totality, ktorá zabíja slobodu a tvorivého ducha? A kde by bola už naša literárna tvorba?

Zatiaľ je u nás duchovné temno. Voľné pole majú len nenávisť a hnev. Obrat nastane až potom, keď čitateľ znovu nájde v knihách "pravdivé a krásne slovo, ktoré nebude ani falošne okiadzať, ani ohovárať, ale bude ho robiť lepším, silnejším a veselším človekom". Hoci tieto slová napísal Milan Lajčiak, sú veľmi vzdialené od toho, čo tvoria dnešní spisovatelia na Slovensku. I popri 200 vydaných literárnych dielach za posledné tri roky zostáva Lajčiakova literárna bilancia obrazom strniska, na ktorom po zožatých klasoch bujne rastie len burina.

Imrich Kružliak

Mrazivé hviezdy

Dnes snežné vločky ako včely
nad ružou poletujú nečuteľne,
nad dávnou ružou zo sriene.

Čas pražil ako slnko júlové,
ale tá ruža stála vysoko
na horách jeho samoty.

Večný sneh, hviezdice vločiek,
prikryte bolesť, roky, únavu.
Červené značky vedú na končiar,
červené kvapky zamrznutej krvi.

Spomína básnik, spomína a kráča,
kým krv sa topí v jeho stupajoch,
vonia a kvitne, ako kedysi.

V záveji poranená srna. Dvoje očú
jak dvoje jazier plných slz.
To ona, druhá polovica líca,
polárna noc, ľad a osuheľ.

Padajú vločky nečuteľne do jazier,
mrazivé hviezdy z neba mŕtveho.
Vystieraš ranu, nastavuješ dlane,
ale tie vločky topia sa a tratia
jak roky doma, čo sa nenavrátia.

Sýkorky pijú tvoje slzy v záveji,
potom sa hmýria v bielom pápeří.

Mikuláš Šprinc

Dážď

Až bude milosť pršať ako riavy,
proste, nech väčšmi nadol zteká,
nadstavte kalich, otvorte si srdce
a myseľ k zdroju ako slnečnica.

Za kvapku rosy, padajúcej do tŕnia,
za vlahu lúk a kukuričných polí,
za všetko, čo smäd hasí účinne,
modlite sa vďačne, sväto, pokorne.

Jozef Vágovič

Masový človek a kultúra

KAROL STRMEŇ

Nástup más ako prvoradého činiteľa v politickom, hospodárskom a kultúrnom živote je neodškriepiteľnou dejinnou skutočnosťou. Súvisí so sériou priemyselných revolúcií, ktoré zachvátili veľké skupiny obyvateľstva v Európe i v oboch Amerikách, a so vzrastom miest, v ktorých občianska, prípadne meštianska civilizácia ustupuje novej životnej forme: masifikácii. Sociológ pozoruje tento proces spravidla trpezlivo a s klinickou rozvážnosťou, no kritik civilizácie vidí v ňom ohrozenie hodnôt a tradícií, na ktorých spočíva stavba západnej životnej formy. S nástupom más prichádza totiž aj masové myslenie, masové cítenie, masový druh odpočinku a zábavy, a napriek rečiam o "novom" človeku a "novej" mravnosti nikde sa nevytvára nový e t o s, ktorý by staval na hodnote zodpovednosti.

Videl to už aj Ortega y Gasset, ktorý vo svojej prorockej knihe *Vzbura más* zdôrazňuje: "Európa ostala bez mravného kódu. Nieže by masový človek bol odhodil zastaralý kód a nahradil ho novým; naopak, v strede jeho životnej schémy je práve úsilie nepodriadiť sa nijakému mravnému zákonníku."[1] Zoskupovanie ľudí, ich kvantitívne združovanie, ich spoločenstvo nevytvára ešte mravné hodnoty a práve v tom je najväčšie nebezpečenstvo masifikácie. Nedostatok všeobecne prijímanej a zaväzujúcej morálky vystavuje masy moci tyrana a atomový človek pozná ohrozenosť ako základný životný stav.[2] Udalosti posledných desaťročí nám o tom dali výrečnú lekciu. Mysliaci a tvorivý jednotlivec ich mohol v najlepšom prípade len prežiť, nie pretvoriť a udávať im tón a cieľ.

V tejto krátkej úvahe — prikrátkej a prirodzene schématickej na rozsah a komplexnosť otázok — budeme sa zaoberať iba súvisom medzi masovým vedomím a otázkami kultúrnej budúcnosti, ďalej pomerom medzi masou a súčasným umením a napokon možnosťami efektívnej tvorivej práce, čím rozumieme každú prácu jednotlivcovu, ktorá by neostávala len "elitnou", viazanou na aristokratické skupiny, ale formovala čo najširšie ľudské spoločenstvá.

J. M. Domenach a Paul Ricoeur[3] poukazujú na skutočnosť, že nová masová kultúra, ktorá sa práve rodí, je v istej miere logickým dôsledkom meštianskej kultúry. Meštianska kultúra súvisí so vzrastom životného štandartu a apeluje na *démos;* všetko exotické a tajomné, každá extravagancia, ba aj originalita, uplatňuje sa len na úkor prijatých foriem a vždy iba po

---

1) Ortega y Gasset. La Revolución de las masas. Anglický preklad N. Y.: Mentor Books. str. 139.

2) Ohrozenosťou súčasného človeka sa zaoberá Romano Guardini vo svojom diele Das Ende der Neuzeit (Basel: Hess Verlag. 1950). Poukazuje najmä na súvislosť medzi "čistou" mocou a dišponibilitou človeka, ktorý nežije podľa presného mravného kódexu.

3) Esprit, január 1951.

ťažkom zápase. Jej spotrebiteľom je stredná trieda, ktorá sa pudove vinie k tradičnosti. Demografická a technická revolúcia, ktorá urýchľuje a rozširuje masifikáciu, vedie k postupnému rozkladu meštianstva ako hospodársko-civilizačnej jednotky a kultúrnym publikom sa stáva — masa. Vzniká celkom nová situácia. Redaktori časopisu *Esprit* tvrdia, že nová civilizácia nemôže byť elitnej povahy a jej publikom nemôže byť elita (my by sme povedali "inteligencia"). Potrebujeme návrat k prostému, mocnému, zdravému a spontánnemu uskutočňovaniu kultúrnych výmen, komunikácie a spotrieb. Musíme znova a znova objavovať skúsenosť osobného života, no nezabúdať, že priemerného človeka nelákajú krajné dobrodružstvá, rodiace sa v samote vedca, svätca alebo umelca.

V tomto stanovisku sa zreteľne rysujú prvky pesimizmu i optimizmu. Počíta sa so zastavením masifikačného procesu spoločnosti, ale zároveň sa zdôrazňuje potreba výchovy a duchovnej penetrácie do vrtkavého masového myslenia. Naším cieľom by potom bola "nová" kultúra, tryskajúca z úsilia más o oslobodenie, o vlastný tvar.

Masové vedomie je skutočnosť. A tu sme, myslím, pri istom paradoxe. Masové vedomie je síce vždy k dispozícii politickým organizáciám, lebo je samo o sebe amorfné a bezcieľne, ale práve jeho beztvárnosť je kolektívnou reakciou na účelové organizovanie spoločenského života. Guardini[4] tvrdí, že obec, mesto a štát spočívajú čoraz menej na rodinách a pracovných, záujmových skupinách. Človečenstvo sa poníma ako beztvárne množstvo, možnosti individuálne formovaného života sa zmenšujú a vzrast obyvateľstva ako by priamo súvisel s rapídnym poklesom originality. To robí človeka dišponibilným a postupne ho zbavuje majestátu osoby. Bezprostredne účinných etických spojov niet. No pravda je aj to, že práve neprítomnosť etických spojov robí masy otáznym a nespoľahlivým činiteľom z hľadiska organizačného použitia.

S istými zmenami to platí aj o pomere medzi masami a kultúrnym životom. Karikatúrou i symbolom novej masovej kultúry sú noviny, kino, rádio, televízia, vreckové knižky a plakáty; ich masový charakter je zrejmý a nech slúžia akýmkoľvek ideám, podriaďujú sa skoro vždy záľubám alebo aspoň úrovni masy. Na jednej strane sa stávajú mocnými nositeľmi ideí (často druhoradých alebo neúplných), na druhej strane prispôsobujú sa móde, ktorú vyvolávajú a ktorej súčasne podliehajú; a móda práve svojou menlivosťou a iracionálnosťou charakterizuje bezcieľnosť a bezvýslednosť tejto novej kultúry. Aj tu sa stretáme s prvkom dišponibility masového človeka,[5] dišponobility nestálej, fluktuačnej povahy. Vidíme, že médiá masovej komunikácie predstavujú síce určitý kultúrny prejav (nehovoríme o jeho hodnote) *hic et nunc,* ale nevytvárajú trvácnu kultúru, naopak, sú ideálnymi nástrojmi konformizmu.

---

4) Romano Guardini. Die Macht: Versuch einer Wegweisung. Würzburg: Werkbund Verlag. 1952. str. 61-65.

5) David Riesman ("Some Observations on Changes in Leisure Attitude", Perspectives USA, č. 5. New York, 1953) pripisuje to na vrub univerzít, ktoré vraj nevenujú pozornosť "nižším" typom kultúry, ale problém je zložitejší: kultúrny postoj nie je len vecou výchovy, ale aj vôle a nie je mysliteľný bez askézy. — Keď

Či sa masifikačný proces zastaví alebo nie, je pravdepodobné, že utváranie tvorivých osobností, na ktorých závisí budúcnosť Západu, bude takrečeno vo výslovnom protiklade s tendenciami nášho veku.

Podobná je situácia aj v samotnej oblasti umenia.

Už niekoľko desaťročí sme svedkami veľkého rozporu medzi umením a spoločnosťou, ktorý nadobúda až groteskných foriem, takže nerozumieť umeniu sa pokladá za akúsi spoločenskú prednosť či okrasu, ba aj za vyšší druh inteligencie. Súčasne sa ozýva požiadavka, aby umenie prestalo byť elitné a dostalo sa k masám (k ''ľudu'') a táto požiadavka sa opakuje tak často a v toľkých obmenách, závisiacich obyčajne od temperamentu a ideového uspôsobenia jej hlasateľov, že ju nemožno obchádzať mlčaním. Nie je to len známy spor medzi výškou umelcovej osobnosti a chápavosťou jeho publika, medzi zložitosťou foriem a ich funkčným poslaním. Volanie po socializácii kultúry súvisí so zjavom, ktorý Domenach a Ricoeur nazývajú ''úsilím más po oslobodení''[6] a s prekvapujúcimi tendenciami v lone samého umenia, ktorých cieľom je tvoriť priamo ''z duše'' ľudu. Tieto úsilia sa končia pravidelne neúspechom a nikdy dlho netrvajú, ale to im neuberá na význame z hľadiska našej problematiky: sú pokusmi o mýtos umenia, založený na odpore k tvorcovej jedinečnosti a exkluzivite.[7] Čoraz viac sa stretáme so zjavnou alebo zastretou nevraživosťou voči tvorcom ako takým a so vzrastajúcou a nezastieranou úctou ku konzumentom. Táto groteskná situácia nie je síce bez obdoby v dejinách, ale s postupom masifikácie sa stáva ak nie problémom, aspoň klasickým symptomom prítomnosti.

Umelec, ktorého spotrebiteľom bola meštianska spoločnosť, mohol pracovať jednak na jej rovine a tvoriť v súlade s meštianskymi ideálmi,[8] jednak podľa zásady *épater le bourgeois* a vytvárať fantastické karikatúry typu *Ubu-Roi,* zatiaľ čo súčasný umelec tvorí pre niekoľko jednotlivcov a pre masy: iného publika nemá. Masy však omráčiť nemožno, lebo ich základným duchovným postojom je indiferentnosť k dobrodružstvám ducha. Pluralita ustupuje uniformnosti a schopnosť vidieť a vnímať, ktorá je najkladnejším

---

hovoríme o dišponibilite, sme si dobre vedomí jej všestranného rozsahu. Len jeden príklad. Marshall McLuhan ("The Age of Advertising", Commonweal, 11. septembra 1953, str. 555) spomína, že v Paríži bol donedávna takýto náhrobný nápis: "Pamiatke p. Joberta, znamenitého manžela a otca. Jeho žiaľom skormútená vdova vedie po ňom obchod s rozličným tovarom na Rue St. Denis." Ten istý autor zdôrazňuje, že "spoločenská kultúra je dnes aj na intelektuálnej rovine (podtrhujeme my) predovšetkým vecou reklamy. A reklama zas predstavuje hlavného nositeľa intelektuálneho a umeleckého úsilia v modernom svete." (Ib. 557) Tento názor je, úfame, hodne prehnaný.

6) Esprit, január 1951.

7) Myslíme tu predovšetkým na unanimizmus J. Romainsa a jeho družiny a na rozličné pokusy o kolektivistickú poéziu. Čo sa vytvorilo hodnotného, nespočíva nikdy na hodnote podobných teórií, ale výlučne na sile tvorcovej osobnosti.

8) Pole je široké, ale skoro ironicky pôsobí, že na tejto rovine a z tohto zorného uhla niet rozdielu ani medzi takými ďalekými hviezdami ako Terézia Vansová a Anatol France, kým Hviezdoslav, náš najtypickejší meštiansky básnik, práve preto, že tvoril v samote a pre úzky elitný kruh, zapadá len čiastočne do tejto kategórie. A nie je to jediný paradox, na ktorý narazí každý pozorný skúmateľ Hviedoslavovej tvorby.

znakom konzumenta, zaniká. S ňou zaniká však aj dotváranie už hotového umeleckého diela spoločnosťou, ktorá je bázou tradície. Masový človek nie je schopný cítiť a je stále viac ľahostajný nielen k umeniu, ale aj k otázkam života. Nehľadá pravdu a krásu, ale praktickosť; pri svojej pragmatičnosti priam nenávidí jedinečnosť a keď sa chytá novôt a senzácií, nedbá o ich hodnotu a chytro na ne zabúda.

V tejto súvislosti sa často hovorí o **abstraktnom a hermetickom umení.** Umelcom sa globálne vyčíta, že ich tvorba je priosobná a zlomkovitá, že rozklad vlastnej osoby prenášajú na rozklad umeleckých foriem, takže sa umenie stáva jalovým, súkromným a neľudským. Max Picard označil tento zjav za duchovnú atomizáciu a radí umelcom, aby od dekompozície prešli k všeobecnému sceľovaniu. Miesto náznaku a symbolu čaká sa od nich prekonávanie a umelecká interpretácia ich vnemov.[9] V poriadku, ale neslobodno zabúdať, že abstraktné umenie je iba jedným z početných umeleckých prejavov prítomnosti a na európskej pevnine sa k nemu hlásia len periférne a viac-menej bezvýznamné skupiny. Zatiaľ odpor k umeniu sa netýka len abstraktného umenia, ale dostáva ráz skoro všeobecný.

Preto je potrebné skúmať aj psychologicko-spoločenské korene tohto zjavu. Umenie totiž nevzniká vo vzduchoprázdne, ale rodí sa spontánnym zrodom z umelcovho prostredia a zrkadlí dušu a srdce spoločnosti. Nechceme zovšeobecňovať, no zdá sa, že obrazom psychicko-mentálnych stavov človeka v technokratickom veku sú práve najnovšie bolestné sochy **Meštrovičove, elégie Emmanuelove,** úzkosť Camusovho *Cudzieho človeka* alebo aj vzrušené postavy na plátnach S. Daliho. A keďže žijeme pod mrakom hrozby a v neistote, je takmer nevyhnutné, aby sa umenie nestalo apokalyptickým a eschatologickým. Lenže, ako si všimol Hendrik de Mann[10] a pred ním už Ortega y Gasset[11], v masách vôľa k životu neklesá, veď práve preto uniká jednotlivec do masy pred vlastnou neurózou, z enervácie a vonkajšieho tlaku. Tento postoj sa opakuje aj vo vzťahu k umeniu: masový človek uniká pred vlastným obrazom v umení podľa smernice *similis non gaudet simili.*

Priepasť je tým väčšia, že v posledných desaťročiach prekonalo umenie veľký vývoj. Rozličné, často výstredné pokusy nás poučili o jeho hraniciach, no sme im vďační za odhalenie mnohých netušených možností pokroku. Kde by bola dnes hudba bez Milhauda, maliarstvo bez Picassa, poézia bez Ungarettiho? Pritom vrcholná tvorba našich učiteľov je výslovne elitnej povahy. Nemožno "socializovať" ani Beniakovu *Žofiu* ani Benkove maľby, ako nemožno socializovať napríklad *Sumu teologickú.* Artikulácia môže byť azda jasnejšia a výraznejšia, ale slovo bude to isté.[12]

---

9) Max Picard, "Atomisation in Modern Art" (Cross Currents, zima 1951): "Orfeus neporazil podzemné kraje tak, že by sa sám bol stal obskúrnym, ba obskúrnejším ako podsvetie a že by bol stiahol Eurydiku do temnej prázdnoty. Premohol tmu ináč: spevom, žiarivým spevom." (str. 15) — Posledným slovom o týchto otázkach je neoceniteľné dielo J. Maritaina Creative Intuition in Art and Poetry. (Washington, D. C.: Pantheon Books. 1953)

10) Hendrik de Mann, Vermassung und Kultur (Bern, 1951), passim.

11) o. c., najmä kapitola "Vzrast života".

12) Úplne naivným pokusom o "socializáciu" slovenských klasikov je takzvaná

Ostáva nám ešte hovoriť o možnostiach práce, ktorá by mala vplyv na čo najširšie ľudské spoločenstvá. Ako kresťania nemôžeme si dovoliť aristokratické pohŕdanie vývojom. ''Nedbať o fenomény'', hovorí správne Mounier, ''je spôsob grécky, nie kresťanský.''[13] Súčasne však nemôžeme si osvojiť tézu, že dejiny spejú k tragickému a nezmyselnému a že ich základom je tragická nutnosť, takže (ako hovorí Wagner) ''vôľa nachádza na koniec len jediné uspokojivé riešenie: prelomiť vlastnú vôľu k životu a pripraviť dôstojne svoj skon.''[14] Cudzie je nám strojové chápanie človeka a cudzí je nám aj pesimizmus, ktorý dnes v západnom myslení nahradil evolučný optimizmus zpred prvej svetovej vojny.

Pritom sme si vedomí, že okruh jednotlivca sa stále zužuje a masoví ľudia okolo nás sú k dispozícii každému násiliu v tej miere, ako sa postupne dehumanizujú. Moc nadobúda definitívnu formu a uplatňuje sa v rozmeroch nikdy netušených. Sú štáty, kde všetka priama i nepriama moc sa používa vedome a zámerne na ničenie ducha, oslabovanie ľudskej osoby a v mene hospodárskych teórií tvorí sa úplne mechanická štruktúra spoločnosti. Veda i umenie, v podstate nemysliteľné bez slobody, stávajú sa sugestívnymi nástrojmi propagandy. I tam, kde nie je pri moci superštát, objavuje sa masifikácia, ktorá je o to nebezpečnejšia, že spoločnosť si neuvedomuje revolučné zmeny vo svojom lone.

Je jasné, že možnosti konania sa budú meniť podľa jednotlivca, pomerov i potrieb a bolo by nemúdre chcieť ich špecifikovať alebo normalizovať; ľahké riešenia (aj keď vyplývajú zo správnych zásad) sú nebezpečným zjavom a dopúšťali by sme sa tu chyby, ktorá je pre náš vek typická: sklonu k mechanickému rozuzľovaniu problémov bez ohľadu na ich prípadné hlboké príčiny.

Isté je iba to, že všetky možnosti konania, ktoré by bolo v súlade s imperatívnymi potrebami dneška, závisia predovšetkým od nášho osobného boja proti masovosti v nás samých. Súhlasíme s Romanom Guardinim, keď vyzdvihujeme na prvom mieste potrebu kontemplatívneho postoja, aby naše činy vychádzali z vnútra, z duševnej rovnováhy, a potrebu askézy, ktorá i najmenšiu vec káže vykonať tak, ako sa má vykonať podľa pravdy.[15] To je pravý opak zjavu, ktorý vytvoril moderný spôsob života: opak zhonu a nedočkavosti, opak úsilia o úspech a viditeľné dôsledky činu, a pravda, aj opak akéhokoľvek fanatizmu. Ostatné je vecou nádeje.

Hviezdoslavova knižnica, ktorú začala vydávať nebohá Matica slovenská na slávu Gottwaldovu. Umelecký čin sa nezovšeobecní a nerozšíri tým, že sa dielo vydá vo veľkom náklade; nie kvantitatívny prístup zaváži, ale prístup kvalitatívny a pretváranie spoločnosti na základe tvorcovho objavu. "Hviezdoslav v rukách pracujúcich" je jedno z trpkých ponížení, ktorým vystavili Maticu jej nedávni hrobári.

13) E. Mounier, "Foi chrétienne et civilisation", Foi en Jésus-Christ et le monde d'aujourd'hui. Paris: Editions de la Flore. str. 65.

14) Cit. Henri de Lubac, S.J. Le Drame de l'humanisme athée. Paris: Editions Spes. 1945, str. 65. — Súčasnou verziou tejto tézy sú zápisky talianskeho romanopiscu Cesare Paveseho Il mestiere di vivere (Roma: Einaudi, 1952), neverca, ktorý nachádza jediné logické riešenie otázok existencie v zúfalstve.

15) Die Macht, str. 126-129; podobne aj v Das Ende der Neuzeit, passim. Závery týchto dvoch kníh spočívajú na filozofickej predpráci Freiheit, Gnade, Schicksal. (Mníchov: Hegner Bücherei, 1949).

Poznámky

Kríza v súčasnej sovietskej literatúre

Je tomu sotva rok, čo v sovietskej literatúre nastalo určité vrenie a začali sa množiť náznaky revolučnej premeny v metódach sovietskej literárnej tvorby. Na kongrese sovietskych spisovateľov, v jeseni minulého roku, sa prihlásili k slovu viacerí poprední spisovatelia a dovolávali sa slobody kritiky a umeleckého prejavu. Žiadali, aby jedine umelecká pravda bola vzatá za mieru hodnotenia spisovateľovho diela. Hneď nato sa objavil v moskovskom literárnom časopise Znamja článok najvýznamnejšieho predstaviteľa súčasnej sovietskej literatúry a neoficiálneho dozorcu Kremľu nad Sväzom sovietskych spisovateľov, Ilju Erenburga. V tomto článku Erenburg ostro napadol "kult hrdinov a plytký optimizmus" literárnej tvorby v Sovietskom sväze, vyzýval spisovateľov k poukazovaniu i na tienisté stránky sovietskeho života, ba dokonca za vzor pravých umelcov kládol celý rad západných spisovateľov, medzi nimi napríklad Joyca, Hemingwaya a Mauriaca.

"Potrebujeme opravdovú literatúru, ktorá sa nedá ani plánovať, ani objednať, ani nakazovať" — napísal doslova Erenburg a pokračoval: "Spisovateľ nie je kus stroja, ktorý len mechanicky zaznamenáva udalosti. Pravý spisovateľ nepíše svoju knihu len preto, že vie písať alebo že je členom Sväzu sovietskych spisovateľov. Spisovateľ píše svoju knihu hlavne preto, že pokladá za nutné rozprávať ľuďom o sebe samom, o ľuďoch, veciach a o udalostiach, ktoré sám prežil. Len tak sa zrodili knihy, ktoré umelecky upútali čitateľov. Preto neviem pochopiť istých kritikov, ktorí napádajú toho alebo onoho spisovateľa, že nenapísal nijaký román o volžsko-donskom prieplave, o textilnom priemysle, alebo o boji za mier. Nebolo by lepšie pokarhať práve takého spisovateľa, ktorý o týchto veciach píše bez toho, že by mal k nim nejaký vzťah? Štatistiky nehrajú v umení tú istú úlohu, čo v priemysle. Jeden dobrý román je viac hodný ako sto zlých."

Erenburg išiel vo svojich útokoch až do krajnosti. Porovnával dokonca stav dnešnej sovietskej literatúry s ruskou literatúru za carizmu. Došiel k záveru, že ešte aj za carizmu podmienky pre spisovateľskú tvorbu boli lepšie ako dnes v Sovietskom sväze. "Lebo vtedy bol autor", ako hovorí Erenburg, "aspoň slobodný vo výbere svojich tém."

Nijaký odporca komunizmu nemohol si dovoliť ostrejšiu kritiku na súčasnú sovietsku literatúru ako Ilja Erenburg. Po prvý raz v dejinách Sovietskeho sväzu bola povedaná taká tvrdá a pritom precízna kritika, odhaľujúca nemilosrdne celý propagandistický systém Sväzu sovietskych spisovateľov, a k tomu ešte ústami spisovateľa, ktorý bol Kremľom určený na to, aby robil apoštolát komunizmu medzi západnými intelektuálmi.

Skutočnosť, že Erenburgovi bolo dovolené uverejniť takýto útok na štátom kontrolovanú literárnu produkciu posledných rokov, je zaiste nie náhoda a tým menej nie omyl cenzúry. Možno je medzi snahou o zvýšenie dnešnej nízkej úrovne sovietskej literatúry a medzi snahou po zvýšení výroby spotrebných statkov určitá súvislosť, alebo paralela, ktorá zapadá do rámca nového kurzu Stalinových nástupcov.

Pri tejto príležitosti hodno spomenúť, že poslednými ešte slobodnými sovietskymi spisovateľmi boli vlastne Jesenin, Blok a Majakovskij, kým neprišiel Ždanov, ktorý r. 1947 svojimi brutálnymi zásahmi proti Zoščenkovi a Achmatovej a svojou formuláciou socialistického realizmu radikálne a definitívne zjednosmernil sovietske umenie.

Erenburgov článok v Znamja iste neznamená vzdanie sa princípov komunistickej diktatúry, len hádam zmenu alebo nový pokus v ich výklade a aplikácii. Tí, čo Erenburga použili k sebakritike, možno chceli svojou veľkorysosťou len vyvolať zdanie, že veci sa obracajú k lepšiemu. Aj Erenburg vlastne sa nedotýkal princípov. Volal po revolučnej zmene len v metódach sovietskej tvorby.

Dôsledky toho, čo bolo povedané na jesennom sjazde sovietskych spisovateľov, ale hlavne Erenburgovho článku v Znamji, nedali však na seba čakať. Hneď nato sa začali v sovietskych časopisoch objavovať fejtóny, cestopisy, novely, ktoré znovu po dlhých rokoch začali verne zachycovať skutočný obraz života v Sovietskom sväze. Karikatúry humoristického časopisu Krokodíl začali byť opäť úprimne vtipné, ba objavilo sa i niekoľko románov a divadelných hier, ktoré namiesto vyvyšovaných hrdinov socializmu znovu sa snažili predstaviť ľudí takých, akí sú; s ich chybami a slabosťami.

Pravda, obraz, ktorý začali takto uvoľnení spisovatelia o sovietskom živote kresliť, nebol nijako potešujúci. Panfierov vo svojom novom románe Volga vykreslil až nepríjemne presvedčivým spôsobom podobizeň významného funkcionára strany, ktorý po návrate z vojny opúšťa svoju ženu a deti a odchádza za mladým dievčaťom. Anatolij Marienkof v hre Následník trónu líči skupinu mladých povaľovačov, ktorí došli k úplnému mravnému úpadku. Hrdina hry sa predstavuje ako predstaviteľ "schizofrenického pokolenia", dekadentnej zlatej mládeže snobov a dandyov, ktorými sa stále viac hemží moskovské korzo. Hra cynickým spôsobom odhaľuje duševnú prázdnotu komunistickej mládeže.

4. číslo minulého ročníka Znamja prinieslo ukážku z cyklu básní Svadba od popredného sovietskeho súčasného básnika Pasternaka. Tento básnik vo zmysle nového kurzu hľadá únik pred skutočnosťou v subjektívnej poézii. V citovanej básni "život je len ilúzia, mihnuvšia sa vidina, holubička sivá, ktorá sa strmhlav ženie za snom, za rozptýlením vo všetkom a vo všetkých, v oblakoch, vzduchu..." V. Pomerancev v časopise Novyj mir (č. 12—1953) v článku "O úprimnosti v literatúre" vynáša tiež úprimnosť ako hlavné a rozhodujúe heslo literárneho vývoja.

Surov v románe Slušní ľudia a Zorin v Hosťoch otvorene pranierujú nečestnosť a bezhľadnosť štátnych úradníkov a obmedzenosť sovietskej inteligencie.

Erenburg vo zmysle nového kurzu napísal román Ottepel—Odmäk, v ktorom prakticky uplatnil svoju požiadavku po novej slobodnej literatúre, ktorá sa má stať "univerzálnejšou, bohatšou, citovo hlbšou, životne pravdivejšou". Sovietska a satelitná kritika prijala tento román s veľkým oduševnením. Kvitovala Erenburgovu požiadavku proti "literatúre na objednávku" a vyzdvihovala "nové vzťahy", ktoré podľa Erenburgovho románu sa majú tvoriť v sovietskom každodennom živote a ktoré si majú raziť cestu i do sovietskej literatúry.

Pod vplyvom nového realistického kurzu vzniklo tu však za krátky čas nebezpečenstvo, že mydlová bublina o šťastnom a dokonalom sovietskom človekovi ide prasknúť. Vysokí funkcionári strany sa s obavami pozerali, kam vyústi tento nový smer sovietskej literatúry. Začali sa znovu dvíhať hlasy po "pozitívnej kritike" sovietskeho života.

Ale uvoľnenie a určitá sloboda vo výbere tém sa až príliš zapáčila sovietskym spisovateľom, než aby títo prejavili naraz ochotu sa zastaviť na započatej ceste. A keď výstrahy nepomáhali, rozhodli sa vedúci strany k energickým protiopatreniam.

Už v marci tohto roku Komsomolskaja Pravda ohlasovala potrebu čistky vo Sväze sovietskych spisovateľov. Na ňu nadväzovala úvaha Gladkova "O etike spisovateľov", uverejnená 6. apríla v Literaturnej Gazete, v ktorej tento kritik obvinil súčasných spisovateľov z malomeštiactva a alkoholizmu.

24. apríla Sväz sovietskych spisovateľov vylúčil štyroch zo svojich členov: Nikolaja Virtu, Cydenjaba Galsanova, Anatola Surova a menej známeho Korobova. Dôvody, ako ich uviedli sovietske časopisy zo 6. mája: korupcia, zhýralosť, alkoholizmus a nemravnosť. Galsanov, autor slávnej dithyrambickej básne na Stalina v buriatskom jazyku, si údajne neprávom privlastnil 42.000 rubľov. Virta, autor scenária filmu a hry Bitky o Stalingrad, ktorý je synom vidieckeho kňaza z provincie Tambov, si dal vystaviť vo svojom rodnom kraji luxusnú vilu, ktorú mu museli zadarmo vystavať miestni komsomolci, keďže sa báli odmietnuť túto službu nositeľovi troch Stalinových cien. Virta si údajne na spôsob feudálov vyžadoval služby a dodávky potravín z miestneho kolchozu, ktorý sa mu taktiež neodvážil nič odmietnuť ako svojmu poslancovi. — Virta je tiež významným členom Najvyššieho sovietu.

3. júna tohto roku moskovská Pravda priniesla článok V. Jermilova "Za socialistický realizmus", v ktorom je znovu uvedený do literárnej kritiky tento pojem a v ktorom autor ostro kritizuje nový smer v sovietskej literatúre a obviňuje ho z "dekadencie a z hrubého komolenia životnej pravdy". Smer, ktorý voviedol do literatúry Erenburg, bol denuncovaný

ako pomýlený. Kritika Jermilovova bola namierená zatiaľ hlavne proti Mariengofovi, Pasternakovi, Balmontovi, Severjaninovi a Pomerancovi.

Koncom júna sovietska tlač znovu opakovala svoje kritiky na sovietskych spisovateľov a obžalovala ich z hriechov proti sovietsko-proletárskej etike. Až 16. a 17. júla naraz prišiel rozhodujúci úder: Komsomolskaja Pravda a Literaturnaja Gazeta ostrým a nemilosrdným spôsobom zaútočili na Ilju Erenburga pre jeho posledný román Odmäk. Konstantin Simonov, námestník generálneho tajomníka Sväzu sovietskych spisovateľov obvinil v Literaturnej Gazete Erenburga, že v tomto románe píše len o ľuďoch, u ktorých dobré vlastnosti sú len vzácnosťou, že jeho ľudia sú cynickí, neúprimní a záludní; že Erenburg má zlý umelecký vkus atď. "Je neslýchané", píše Komsomolskaja Pravda, "keď Erenburg tvrdí, že mladí ľudia mali ideály len v čase revolúcie a že výchova charakteru je v Sovietskom sväze zanedbávaná." Príčinou Erenburgovho vykoľajenia je vraj jeho objektivizmus a kozmopolitizmus. Uvedené útoky proti Erenburgovi a nedávna čistka v Sväze sovietskych spisovateľov nás vedú k otázke ich zmyslu a ich pravéh pozadia.

Na jednej strane skutočnosť, že v Sovietskom sväze, ako o tom píšu hlavne v poslednom čase sovietske noviny, stále rastie "chuliganstvo", zločinosť, zhýralosť, korupcia, a to hlavne u komunistickej inteligencie, ktorej výčiny už prerastajú cez hlavy pohlavárom Kremľu. Od určitého času sa sovietska vláda rozhodla prestať o týchto veciach mlčať a začať proti nim verejnú kampaň. Napadnutí sovietski spisovatelia patria iste medzi typické prípady skorumpovanej komunistickej intelektuálnej šľachty, ktorá dokonale využíva privilégiá dané jej vládou. Spisovatelia ako Virta, Erenburg, Alexij Tolstoj a iní sa dosiaľ nijako netajili svojím luxusným a zhýralým životom.

Na druhej strane je taktiež skutočnosťou, že nedávno napadnutí spisovatelia patrili práve medzi tých, ktorí v najväčšej miere sa zaslúžili o vybásnenie falošnej glorióly okolo Stalina a ktorú dnešní vládcovia Sovietskeho sväzu všade usilovne vymazávajú.

Môžeme odôvodnene čakať, že "vyšší dôvod", medzi inými menej dôležitými, ktorý postihol najprv Virtu, autora Bitky o Stalingrad, vyjde ešte viac najavo z rastúcej kampane proti Iljovi Erenburgovi, tomuto bývalému bielogvardejcovi a ospevovateľovi "svätej Rusi", potom kajúcnikovi a oslavovateľovi najprv Trockého, potom Stalina; včera ešte výkonnému orgánu sovietskej vlády pre určovanie literárnej línie vo Sväze sovietskych spisovateľov a dnes kandidátovi novej čistky. —Djš—

Po pražskom sjazde komunistických spisovateľov

Počiatkom apríla tohto roku konal sa v Prahe sjazd slovenských a českých komunistických spisovateľov. Okrem propagačných prejovov, ktoré na sjazde povedal Ján Drda a Milan Lajčiak, je pozoruhodná najmä reorganizácia doterajšieho Sväzu československých spisovateľov. Slovenskí spisovatelia boli do sjazdu organizovaní v takzvanej Slovenskej sekcii Sväzu československých spisovateľov, ktorá vydávala týždenník Kultúrny život. Na sjazde boli prijaté nové stanovy, podľa ktorých sa mení doterajšia štruktúra Sväzu. Okrem Ústredného výboru Sväzu československých spisovateľov je vytvorený Sväz slovenských spisovateľov, so samotným Ústredným výborom, ktorý už nefiguruje ako sekcia Sväzu.

Predsedom Ústredného výboru Sväzu slovenských spisovateľov sa stal František Hečko, autor komunistami vychvaľovaného románu Drevená dedina a laureát komunistikej štátnej ceny.

Konferencia niesla sa v duchu nových prúdov v komunistickej literatúre: "pravdive a umelecky presvedčive zobrazovať úspechy ľudu". V tomto duchu vyznieva i rezolúcia konferencie, v ktorej sa úlohy spisovateľov vyjadrujú slovami: Bojovať proti všetkým formám schématizmu, bezideovosti a formalizmu.

Komunistický spisovateľ zostáva i po sjazde zapriahnutý do jarma politickej propagandy a jeho hlavnou starosťou je neodbočiť od učenia marx-leninizmu. Zostáva i naďalej žrebcom v červenom kantári, alebo ako to poveda! Ján Drda, spisovateľom, ktorý je "propagandistom socialistického svetonázoru a budovania".

IK

Knihy

Jánošík v Amerike

JANOSIK. A Carpathian Saga. Compiled by John Okal. Published by Rev. John J. Lach. Whiting, Ind.: 1954. Pp. 62. $1.00.

21. marca 1954 bola v Alliance College v Cambridge, Pa., ktoré založila a udržuje organizácie amerických Poliakov Zwiazek Narodowy Polski, zaujímavá slávnosť. Rev. Ján Lach na uctenie pamiatky nebohého Petra Jurčáka daroval tomuto ústavu veľký obraz Jánošíka, ktorý namaľoval Dr. Jozef Cincík. Slávnosť odhalenia tohto obrazu stala sa srdečnou manifestáciou slovensko-poľskej kultúrnej spolupráce na pôde Ameriky.

O samom obraze mohli by vysloviť spoľahlivý posudok povolaní odborníci, ktori popri znalosti výtvarného umenia majú i potrebné vedomosti o príslušnom úseku histórie a ľudovej tradície jánošíkovskej. Pri tejto príležitosti vydal rev. Ján Lach za redakcie Jána Okáľa a za výtvarnej spolupráce Dr. Jozefa Cincíka obsahove bohatú a graficky vkusne upravenú knižočku pod názvom Janosik, a Carpathian Saga.

V knižke na prvom mieste uverejnený je príspevok známeho amerického slavistu, terajšieho predsedu Alliance College, profesora Arthura P. Colemana, ktorý v rámci svojich slavistických záujmov často venoval pozornosť aj slovenčine a rozličným zjavom slovenskej kultúry. Z tohto príspevku sa dozvedáme, že medzi predmetmi, ktoré sa prednášajú v Alliance College, má sa dostať miesto aj reči slovenskej. Prof. Coleman zdôrazňuje v tomto príspevku, nazvanom "Symbol of the heroic spirit of the Slovak people", živelnú odolnosť Slovákov proti vplyvom cudzoty a vidí v Jánošíkovi nielen hrdinu ľudovej tradície slovenskej, ale i také mravné hodnoty, ktoré tohto zbojníka povýšili na symbol hrdinského ducha slovenského národa.

Prehľad historických udalostí, ktoré tvoria pozadie Jánošíkovho dejstvovania, načrtol v článku "Historical outline" redaktor Ján Okáľ. Azda nie je celkom spravodlivé pokladať nemeckého grófa Loevenberga, ktorý sa stal majiteľom Terchovej, za ukrutnejšieho k poddaným, ako bola domáca šľachta. Tak "well known fact", ako tvrdí autor článku, to nie je. Ak ide o jánošíkovské tradície v Poľsku, treba mať na mysli predovšetkým ľudové tradície, ktoré sa zachovali a žijú u goraľov na severnej strane Tatier a nie tie, čo zasiahli ďalej na sever až do Sliezska.

Rev. Ján Lach v článku "Ethical outline" vyslovuje mienku, že "ešte nikdy nebola príležitosť pochopiť tak hlboko veľkosť a šľachetnosť Jánošíkovho boja a jeho smrti, ako dnes, keď jeho boj môžeme porovnať s bojom miliónov ľudí, čo umierajú za železnou oponou". Usiluje sa objasniť, prečo Jánošík, odsúdený strážcami súčasných zákonov a platného právneho poriadku, zaslúžil si úctu ľudu, z ktorého pochádzal.

Pavel Selecký v krátkom príspevku "Symbolical outline" predstavuje Jánošíka ako symbol ducha, čo túži po slobode a má odvahu za ňu bojovať.

Po niekoľkých zbojníckych piesňach v anglickom preklade, ktoré redaktor tohto zborníka prevzal z Petrákovho albumu slovenských ľudových piesní, nasleduje článok Jána Okáľa "Legendary and literary outline", ktorý prehľadne a jasne poučuje o tom, ako sa Jánošík predstavuje v ľudovej tradícii, v slovenskej literatúre, v piesni i v tvorbe slovenských hudobných skladateľov. V bibliografii literatúry, ktorú uvádza, chybuje divadelná hra Jána Debnára (Janka Borodáča).

Marion M. Coleman, ktorá sa s postavou Jánošíkovou oboznámila v Tatranskom múzeu v Zakopanom, v článku "Outline in Polish literature" uvádza diela tých poľských spisovateľov, ktorí v svojej básnickej alebo prozaickej tvorbe zvečnili osobnosť tohto hrdinského zbojníka. Príspevok spôsobom veľmi priliehavým doplňuje úryvok z poézie Jána Kasprowicza v anglickom preklade autorky. Azda nemala príležitosť poznať populárnu divadelnú hru, ktorú o Jánošíkovi napísal gen. Galica a ktorá mala

svojho času veľký úspech na javisku krakovského divadla.

Zo slovenskej literatúry o Jánošíkovi je v zborníčku úryvok z epilógu Bottovej Smrti Jánošíkovej v preklade Ivana Kramoriša.

Zvláštnu cenu má odborná štúdia Dr. Jozefa Cincíka "Outline in fine Arts", ktorá podáva dôkladný prehľad o tom, ako sa Jánošík a rozličné jánošíkovské motívy uplatnili vo výtvarnom umení. Škoda, že rozsah publikácie nedovolil uverejniť viac ukázok.

S takýmto obsahom splnila knižka veľmi dobre poslanie, ktoré mala v súvislosti s odhalením Jánošíkovho obrazu v Alliance College. Ale knižočku, vydanú v anglickej reči a v reprezentačnej úprave treba vítať i preto, lebo môže vzbudiť záujem nielen o Jánošíka, ale i o Slovensko. Vydanie takéhoto diela je čin iste záslužný. F. HRUŠOVSKÝ

Slovenské ľudové umenie

SLOVAK FOLK ART. Architecture, Costumes and Embroideries. Compiled by Rudolf Mrlian & Editorial Board. Published by Artia & Tatran. Prague: 1953. Plates: 265. $8.00.

Pod týmto názvom vyšlo v nakladateľstve Tatran v Bratislave v roku 1953 objemné dielo, ktoré za pomoci viacerých spolupracovníkov zredigoval Dr. Rudolf Mrlian. Zväzok, venovaný ľudovej architektúre a slovenským ľudovým krojom, pôsobí i svojou objemnosťou i množstvom fotografií a farebných reprodukcií naozaj reprezentačne. Úvodnú stať napísal Dr. Rudolf Mrlian. Odborné poznámky k obrazom ľudového staviteľstva pochádzajú od Jána Svetlíka a vysvetlivky ku krojom a výšivkám napísala Soňa Kovačevičová.

Reprezentačné poslanie tejto knihy zdôrazňuje i to, že Mrlianov úvod i poznámky k obrázkom sú aj v anglickom preklade.

Obrazová čiastka, ktorá predstavuje ukázky ľudového staviteľstva, a najmä farebné ukázky slovenských krojov a výšiviek, je bohatá a krásna. Tieto obrázky veľmi názorne a rečou presvedčivou hovoria o umeleckom vkuse a jedinečných tvorivých schopnostiach slovenského ľudu. Vysvetlivky podávajú popis technickej stránky jednotlivých predmetov, ich pôvod a funkciu.

Keď si celé dielo pozornejšie prelistujeme, nájdeme už v spôsobe jeho vydania čosi, čo túto publikáciu stavia do čudného svetla.

Celý zväzok vyšiel v slovenskom nakladateľstve v Bratislave v slovenskej reči, ako sa výslovne udáva na pôvodnej titulnej strane. Potom ktosi prišiel na nápad, ktorý ináč možno len schvaľovať, že dielo takéhoto druhu bolo by treba vydať aj pre cudzinu, ktorá by z neho poznala bohatstvo svojrázneho slovenského ľudového umenia. Dodatočne vložili do zväzku anglický preklad Mrlianovho úvodu a poznámok. To je v poriadku. Ale do zväzku dostal sa aj nový titulný list Slovak Folk Art, na ktorom sa uvádza, že dielo vydalo nakladateľstvo Artia, Prague, Czechoslovakia. Pre dnešné postavenie Slovenska je príznačné, že ani dielo o slovenskom ľudovom umení nemohlo sa dostať do cudziny pod slovenskou firmou a s menom Bratislavy. Na takúto púť bolo ho treba obliecť do československého plášťa.

Po prelistovaní obrázkovej čiastky začítame sa do úvodnej stati, ktorú o slovenskom ľudovom umení napísal hlavný redaktor diela Dr. Rudolf Mrlian. Poznali sme autora, keď študoval národopis ako vedeckú disciplínu, ktorá má svoje ciele a metódy. Vedeli sme o jeho vážnych vedeckých záujmoch a právom mohli sme očakávať, že vážny vedecký ráz bude mať aj jeho odborná literárna práca. To, čo Dr. Mrlian v tejto úvodnej stati o vzniku, funkcii a význame slovenského ľudového umenia popísal, má málo spoločného so skutočným vedeckým hodnotením. Na slovenské ľudové umenie díva sa očami komunistického vykladača kultúrnych zjavov a umeleckých hodnôt. Všetky prejavy ľudovej tvorby interpretuje podľa schválených predpisov komunistickej príručky a pritom používa takú terminológiu, ktorá je prevzatá zo slovníka komunistickej propagandy.

Len niekoľko ukážok. Dr. Mrlian hovorí o "revolučnom, odbojnom ráze ľudového umenia". Tvrdí, že "ľudové umenie má v spoločenskom dosahu veľkú údernosť". Ako demagógia komunistického rečníka znie jeho výrok: "z umeleckých prejavov nášho ľudu sa presviedčame, že pracujúci ľud každého národa je schopný vytvárať takéto skvosty nielen v umení, ale v živote vôbec. To nás musí napĺňať obdivom a láskou k pracujúcemu ľudu všetkých národov sveta." Odsudzuje "dedinských boháčov", ktorí vraj aj mnohými prvkami ľudového umenia chceli sa povyšovať nad ostatných obyvateľov dediny. Dokazuje, že buržoázia aj k tvori-

vým otázkam pracujúceho ľudu v oblasti umenia má svoj vlastný, falošný a nepravdivý postoj. "Jedine socialistické spoločenské zriadenie uvoľňuje všetky tvorivé sily pracujúceho ľudu, a preto jedine v socializme môže sa ukázať také množstvo umeleckých talentov, ako sa to ukazuje v Sovietskom sväze a ako sa to ukazuje aj u nás"—vyhlasuje Dr. Mrlian, ale máme pochybnosti, že ani on sám tomu neverí.

Tak sa zdá, že Dr. Mrlian po náležitom preškolení vedel sa novému prúdu bez odporu podrobiť. Ale ani vtedy nemusel takým krikľavým spôsobom dať najavo, ako vie slúžiť komunistickej propagande, ktorá i odbornú literatúru zneužíva na svoje ciele. V krajinách slobodného sveta takáto degradovaná veda a takáto neomalená terminológia môže vyvolať len úsmev.

Dr. Rudolf Mrlian je evanjelik. Všetka česť! Ale v diele, ktoré zredigoval spôsobom veľmi priezračným, ukazuje sa neobjektívna tendencia aj v tom zmysle, že niektorým katolíckym krajom Slovenska, ktoré sú priamo príkladom bohatého ľudového svojrázu, nedostalo sa v tomto diele toľko miesta a takej reprezentácie, ako by to bola žiadala vedecká nestrannosť. Nevidíme v tom krivdu a je od nás veľmi ďaleko, aby sme sa pohoršovali, ale aký zmysel má takýto postup?

Každému, kto sa zaoberal otázkami vzniku a vývinu slovenského ľudového umenia, je jasné, — a vie o tom aj Dr. Mrlian —, že na vývin umeleckej tvorby slovenského ľudu veľmi plodný vplyv malo umenie cirkevné. Tento poznatok má platnosť aj vtedy, keď ho Dr. Mrlian zamlčal alebo obišiel. Nepopierateľnou skutočnosťou je i to, že slovenské ľudové umenie vyvinulo sa i pod hlbokým vplyvom náboženského života slovenskej dediny. Veľké sviatky, rozličné cirkevné a náboženské slávnosti vo veľkej miere podporovali umeleckú tvorivosť slovenského ľudu, ktorý i nádherou vlastného kroja chcel preukázať svoj pomer k týmto udalostiam a i takýmto spôsobom zvyšoval ich slávnostný ráz. Pravdu nemožno prekrútiť jej zamlčaním.

Medzi obrázkami nájdeme v knihe aj postavy slovenských žien a dievčat v ľudových krojoch z katolíckych dedín. Vieme, že ruženec nepatrí ku kroju a nie je ani predmetom ľudovej umeleckej tvorby. Ale kto pozná slovenskú dedinu, ako je Detva, Ždiar, Heľpa alebo Jablonica, nevie si predstaviť, že by Slovenka, vystrojená vo sviatočnom kroji, ktorý sa používal na cirkevné sviatky a obrady, bola na fotografii bez ruženca. To, čo sa prihodilo v tejto publikácii, je obrázkové falšovanie skutočnosti.

Najcennejšou čiastkou objemného zväzku sú bohaté a naozaj pekné obrázky. Tieto obrázky samy hovoria opak toho, čo zdôrazňuje Dr. Marlian. Na tieto obrázky, ktoré predstavujú umelecké plody slovenského ducha, možno sa znova a znova zadívať a možno sa v nich úprimne kochať. Tento pôžitok je hodný tých 8 dolárov, čo stojí Slovenské ľudové umenie v Amerike.

F. HRUŠOVSKÝ

* * *

Krv a okovy

Slovakia in Blood and Shackles. By Stefan Blazko. Slovak Catholic Sokol, Passaic, N. J.: 1954. Pp. 68. $1.00.

Hoci autor tejto publikácie zaoberá sa hlavne úlohou generála Mikuláša Ferjenčíka v postupnom zboľševizovaní Slovenska, osvetľuje v nej aj všeobecný politický vývoj na Slovensku po roku 1945. Vhodný úvod Dr. Jozefa Mikuša, ktorý začiera do komunistickej taktiky a dogmatiky a spája s ňou jednotlivé štádiá politického vývoja na Slovensku pred komunistickým pučom v roku 1948, prispieva veľkou mierou k všeobecnej použiteľnosti tejto publikácie v anglosaskom svete,

Štefan Blaško ako poslanec za Demokratickú stranu od volieb v roku 1946 mal možnosť nahliadnuť hlbšie do zákulisia komunistickej politiky a vybadal už doma, že stálym zatváraním slovenskej inteligencie, hlavne katolíckej, snažili sa komunisti rozleptať protikomunistický odpor Slovenska, aby ho mohli ľahšie ovládnuť. Už v tých časoch venoval mimoriadnu pozornosť činnosti tajnej policie na Slovensku, ktorá bola za Fernejčíkovho vedenia povereníctva vnútra skutočným postrachom na Slovensku a verným vykonávateľom rozkazov sekretariátu Komunistickej strany.

Napriek tomu, že materiál v nej použitý bol už z veľkej časti známy slovenskej verejnosti, jeho zhrnutie v knihe, vydanej v anglickom jazyku, možno vítať ako cennú službu slovenskej veci. Bude ju možno použiť pri predstavovaní slovenského protikomunistického boja a slovenského politického programu v západných demokraciách. Autor sa ukázal byť dobre pripravený vydať takéto dôle-

žité svedectvo o slovenskom odpore voči komunizmu v čase, keď na Západe bolo badať všeobecnú snahu hľadať kompromisy s boľševizmom.

Popri úvode kniha je doplnená bibliografiou autora, tiež od Dr. Jozefa Mikuša a niekoľkými obrázkami a mapami.

Slovakia in Blood and Shackles je cenným príspevkom do slovenskej politickej literatúry v anglickom jazyku. A zaiste sa nájde aj na zoznamoch kníh a prameňov tých inštitúcií, ktoré sa dôkladnejšie zaoberajú svetovým komunizmom. JÁN HOLÝ

Spoločná idea

Msgr. Juraj Magjerec. Istituto S. Girolamo degli Illiri. Roma: 1954.

Msgr. Juraj Magjerec, učený chorvátsky kňaz, žijúci v Ríme, uverejnil skoro dvestostranovú knihu Istituto S. Girolamo degli Illiri. Vyšla taliansky a chorvátsky. Táto Magjercova kniha nechce len informovať medzinárodnú katolícku verejnosť o histórii Ústavu sv. Hieronyma. Je vlastne prvým pokusom rozviesť dielo chorvátskeho katolicizmu z úzkeho lokálneho rámca na pole celoeurópske, v ktorom dôstojný zástoj mali práve Taliansko a Slovensko.

Toto dielo Msgr. Magjerca potvrdzuje duchovnú príbuznosť Chorvátov a Slovákov, lebo obidva tieto národy vyvíjajú sa z tej istej kultúry cyrilometodejskej. Je známou historickou skutočnosťou, že keď Metodových žiakov vyhnali z Nitry, tí sa utiahli do Panónie, Korutanska, dnešného Slovinska a Chorvátska, kde ešte za istý čas pestovali staroslovienskú cirkevnú literatúru. Hodné je zaznamenať, že cirkevná staroslovienčina ešte aj po páde Veľkej Moravy udržala sa v Chorvátsku, ba dostala i osobitné privilégiá od Svätej Stolice. Tak roku 1248 pápež Inocent IV. znovu potvrdil staroslovienskú bohoslužobnú reč, ktorá vyšla z Nitry a priniesla do Chorvátska celé bohatstvo kultúry našich predkov.

Pápežský ústav sv. Hieronyma v Ríme má za druhotných patrónov sv. Cyrila a Metoda a svojimi privilégiami používať staroslovienskú cirkevnú reč pri bohoslužbách je dodnes symbolom jednoty Slovanov so Svätou Stolicou. Tento ústav bol cez stáročia strediskom staroslovienskych štúdií. Hodno vyzvihnúť najmä činnosť kanoníka Dragutína Parčića, ktorý za pápeža Leva XIII. vydal hlaholský misál a Františka Račkiho, pôvodcu známeho staroslovienskeho evanjeliára. Boli to práve títo chorvátski kňazi, ktorí pomocou biskupa Strossmayera vyzdobili pôvodnú kaplnku sv. Cyrila a Metoda v bazilike sv. Klementa v Ríme, kde je aj nový oltár, postavený americkými Slovákmi. Táto spoločná cyrilometodejská kultúra Slovákov a Chorvátov bola základom i neskorších nábožensko-kultúrnych stykov medzi našimi národmi.

KOLOMAN MURGAŠ

Príklad Slovenska

A. Michel. LA LUTTE DU COMMUNISME ATHÉE CONTRE L'EGLISE DANS UN PAYS D'EUROPE CENTRALE. Via dei Penitenzieri 20, Roma. 1954. Pp. 50.

Je to dôkladná a podrobná situačná správa slovenského kňaza-utečenca z r. 1953 o pomeroch Cirkvi na Slovensku, o metódach komunizmu, o jeho propagačných ziskoch a o škodách, ktoré pôsobí aj medzi kresťanmi. Táto správa bola uverejnená najprv vo Francúzsku a vyvolala medzi tamojším duchovenstvom, najmä medzi kňazmi-robotníkmi, hlbokú ozvenu. Boj komunizmu s Cirkvou na Slovensku je typickým prípadom, na ktorom sa môžu učiť aj kresťania iných krajín. Ako rímski vydavatelia v úvode spomínajú, tento slovenský dokument "bezpochyby môže nám pomôcť objasniť a orientovať náš apoštolát..". Autor uzatvára, že najistejšou cestou obrátiť komunistov je Láska Kristova.

Z teologickej, filozofickej, sociologickej i kultúrnej stránky je táto správa najúplnejšia. No jednako si myslíme, že Slovensko malo byť výslovne spomenuté aj v jej nadpise. Prečo by nemalo ísť slovenské utrpenie a slovenské hrdinstvo do sveta pod vlastným menom?

M. Š.

Cudzia literatúra o Slovensku

EUROPE IN REVOLT. By Rene Kraus. The McMillan Co. New York: 1942. Pp. 563.

Časť o Slovensku hemží sa priamo hrubými omylami, nepravdami a polopravdami. Napríklad Slovensko podľa autora mohlo zohnať na daniach len tristo miliónov korún. Ostatok museli doplatiť zpoza Moravy. Zaoberá sa i Žilinskou dohodou. Podľa neho Hlinkovu gardu založil vyslanec Killinger. 14. marca 1939

54 poslancov hlasovalo proti samostatnosti a 78 za. Kraus sa s ľahkosťou preniesol ponad skutočnosť, že slovenský parlament nemal 132 poslancov; i nad tým, že na zasadnutí sa zúčastnilo 57 poslancov. Slovenský parlament bol rozmnožený o 24 nacistických poslancov. Každé slovenské dieťa môže podvrátiť tieto nezmysly.

The Nine Lives of Europe. By Leo Lania. Funk Wagnalls Co. in association with United Nations World. New York: 1950. Pp. 278.

Autor, rodák z Ruska, rakúsko-uhorský dôstojník, dramatik vo Viedni, libretista filmových hier v Paríži, napokon "odborník" pre Európu. Všetkému sa rozumie. Dotýka sa aj niektorých slovenských otázok. Bol na Tisovom procese. Vyrútil sa ostro proti arcibiskupovi Dr. Kmeťkovi, ktorého svedectvo, vraj, vyvolalo "strašnú búrku odporu po celom svete". Ináč u Laniu nenašiel milosť ani Vatikán, ani De Gasperi. Ani Slovensko.

SMERSH. By Nicola Sinevirsky. Henry Holt & Co. New York, N. Y.

Dôležitý dokument k dejinám neslávneho "slovenského národného povstania". Autor opisuje činnosť NKVD za postupujúcim frontom a dotýka sa udalostí, ktoré sa odohrali v Prešove. Hrdinom kapitoly je Neslovák Schwartz, ktorý skončil pod menom generála Reičina na šibenici. Schwartz-Reičin to bol, ktorý dával rozkazy na deportáciu Slovákov. Sinevirsky opisuje, ako pod jeho čižmou hynie šestnásťročný chlapec; ako pán Reičin sadisticky mučil Slovákov. Asi za túto činnosť bol potom vyznamenaný hodnosťou generála v čsl. armáde.

THE NEW EUROPE. By Bernard Newman. The McMillan Co. New York: 1943. Pp. 568.

Jedna z najfantastickejších a najneváženejších kníh, aké kedy písali o Slovensku. Autor nepochopil ani len to, čo dostal z protislovenských propagačných prameňov. Rusíni napríklad v ČSR boli tak hlúpi, že nevedeli, kde majú pravú a ľavú ruku. Ale v zápätí hneď autor obdivuje ich staviteľské svojrázne umenie. Na Slovensku sa, vraj, kňazi báli vzdelania a ešte aj dnes vplyvní Slováci sú proti slovenskej štátnosti. Tak tupo nepíšu dnes už o Slovensku ani tí, ktorí by ho radi nevideli jednoducho na mape Európy.

KONŠTANTÍN ČULEN

Krónika Slovákov

V roku 1948 dokončil som rukopis knihy Slovenskí vladári, ktorú potom vydalo nakladateľstvo Obrana Press v Scranton, Pa., ako štvrtý sväzok Edície Slovo. Dr. Jozef Cincík pripravil pre jednotlivé kapitoly tejto knihy ozdobné iniciálky. Kresby, vypracované s mimoriadnou starostlivosťou a priliehajúce k obsahu kapitôl, boli na čas hotové a tlačiareň mala už aj štočky. Jednako pre isté technické ťažkosti sa tieto iniciálky do knihy nedostali.

Na šťastie Dr. Jozef Cincík zachoval si pôvodné kresby týchto iniciálok a neskoršie Ján Okáľ napísal ku každej krátky veršovaný text. Tak vznikla Krónika o dejstvovaní, sláve a ponížení Slovákov s piesňami svetom hnaného pevca Jána Okáľa, na zabudnuté obrazy a ozdoby umelca Jozefa Cincíka, písané tisícročným písmom kronikárov "Minusculou Carolingianou", ktorá rozkvitla na obidvoch Dunajských brehoch mocnej ríše Slovákov v r. 800—900 po Kr. P. — Vydaná r. 1954 po narodení Kr. P. na zvyšných amerických brehoch ľudskej úcty a slobody." Cincíkové iniciálky s Okáľovými veršami vyšli najprv v Literárnom Almanachu Slováka v Amerike na rok 1954 a potom i v osobitnej bibliografickej publikácii.

Celá táto knižočka má podľa počtu pôvodných iniciálok 13 strán. Na každej strane okrem iniciálky a troch ozdobných pásov sú dve štyririadkové slohy, napísané písmom, ktoré usiluje sa napodobniť kurzívnu formu karolinskej minuskuly. Štrnásta, titulná strana, bola dokreslená dodatočne a napokon vznikli aj krásne kresby, ktoré ozdobujú obálku knižného vydania.

Ján Okáľ v jednotlivých veršoch v básnickej forme vyjadril podstatnú myšlienku, ktorou možno charakterizovať jednotlivé obdobia najstarších slovenských dejín alebo dejinnú úlohu príslušného slovenského kniežaťa.

Červená tlač iniciálok a ozdobných pásov s čiernou tlačou veršovaného textu na krémovej farbe papieru pôsobí neobyčajne vkusne, takže táto bibliofília je skvelou ukážkou grafického umenia Dr. Jozefa Cincíka. Škoda, že v texte samom je mnoho nepríjemných chýb.

Pre milovníka krásnej knihy je priamo sviatočným pôžitkom vziať toto dielo do ruky.

F. HRUŠOVSKÝ

Slovak Culture

SLOVAKIAN CULTURE. By Stephen J. Palickar. Hampshire Press, Cambridge, Mass.: 1954. Pp. xviii—283. $3.75.

Palickar's seventeen well-distributed chapters on the Slovak nation's culture give the reader a panoramic view of Slovakia since the earliest times. Begining with the historical background of Slovakia that has been the historic homeland of the Slovaks uninterruptedly for some sixteen centuries, the author sketches the land and people as he sees them after a lifetime of research in his Slovakiana study, which contains most of the ancient and modern works dealing with the subject.

In his preface the author reveals his sympathy for the Slovak nation, from which he has sprung, by making "this work as an offering of love on the altar of my Slovakian lineage." For this offering, the first compendium on Slovak culture in the English language, we Slovaks are sincerely appreciative because it undoubtedly fills a great need, not only for us but for all true lovers of the cultural achievements of every people who have inhabited a definite area in the past, and who have contributed something worthwhile to civilization.

In the Introduction to this nicely-bound volume, Msgr. Francis J. Dubosh writes: "It was resistance to subjugation and to annihilation, a resistance fired by noble leaders of the race that helped to develope the character and the culture of the Slovaks, a people which sought and fought for justice, peace and happiness. Needless to say, the nobleness of the Slovakian character is reflected in its culture, which, though not rich in quantity, is nevertheless rich in quality."

With this double foreword as a key to the contents of the book we are reviewing, we open the door to the inspiring chapters that unfold the long and thrilling story of the Slovak nation that has survived the vicissitudes of the centuries gone by. Quite properly, the author evaluates the coming of SS. Cyril and Methodius as the most important milestone in the early history of the Slovaks, for "no sooner had the Church obtained a footing among the Slovaks, science, arts and culture began to flourish." Moreover, the author credits the Catholic faith as having been "most favorable to the progress of Slovakian culture and civilization."

Although the historical outline of the abbeys and castles in Slovakia is quite good, it is regrettable that the author neglected to incorporate a number of truly representative pictures or sketches of these early institutions and architecturally impressive structures. His illustrations do not do justice to the beauty and grandeur of the picturesque Slovak castles, some of which still stand as monuments to the romance of the past.

In addition to the above shortcoming, the most serious defect in the otherwise invaluable work is the author's inexcusable neglect to devote a page or two at least to mention Slovak writers and artists of note such as Jozef Škultéty, Daniel Rapant and Francis Hrušovský in history; Dr. Ján Stanislav and Dr. Henrich Bartek in liguistics; Martin Kukučín, Martin Rázus, Jozef C. Hronský and Milo Urban in the writing of captivating novels; Valentin Beniak, Andrej Žarnov, Emil B. Lukáč, Ján Smrek, Ján Haranta, Janko Silan, Rudolf Dilong, Mikuláš Šprinc and Karol Strmeň in poetry; Jozef Hanula, Jozef Bož. Klemens, Janko Alexy, Martin Benka, Ľudo Fulla, Karol Ondreička and Koloman Sokol as painters; Milan Mitrovský, Frico Motoška, František Gibala, Ján Koniarek, Jozef Ilečko and František Štefunko as foremost sculptors, and men such as Dušan Jurkovič in architecture.

All in all, Slovakian Culture by Stephen J. Palickar is a book we highly recommend for its rich panorama of traditional Slovak life since the dawn of civilization in central Europe.

REV. ANDREW V. PÍR, O.S.B.

Dr. Ignác Zelenka. Svätá Stolica. Rím: 1953. Str. 240. $1.00.

Táto informačná knižka Dr. Zelenku je výborným doplnením jeho práce Vatikán, sídlo Námestníka Kristovho, ktorá vyšla ako 2. svázok Edície Rím, ktorú rediguje a vydáva autor. Dr. Zelenka pokusil sa "shrnúť všetko, čo by slovenský katolík mal vedieť o Svätej alebo Apoštolskej Stolici, t. j. o duchovnej a svetskej vláde Svätého Otca, o jeho štáte, kúrii a dvore, ako aj o pápežských vedeckých a vzdelávacích ústavoch v Ríme". Urobli to jasne, krátko a prehľadne.

Obe tieto informačné knihy Dr. Zelenku zapĺňajú citeľnú medzeru v slovenskej literatúre o Vatikáne.

Zaznamenávame

Slovenský katolicizmus

Nemecký štvrťročník Der Neue Ackermann, Sudetendeutsche Rundschau, 2. Jahrgang, 2. Heft, apríl 1954 priniesol pätnásťstranovú štúdiu od Dr. Štefana Náhalku "Die Entwicklung des slowakischen Katolizismus". Autor v nej zachytáva prenikanie kresťanstva na Slovensko od čias kráľa Sama a sleduje vývin katolíckej duchovnosti ako aj cirkevnej organizácie na Slovensku až po rok 1948. Šírka témy nedovolila mu ísť do podrobností, ale jednako, kto si túto štúdiu pozorne prečíta, môže mať jasný obraz o katolíckom živote na Slovensku a o stvárňujúcej sile kresťanstva na slovenský charakter. Ako v oblasti čisto politickej, tak i na poli náboženskej histórie slovenskej treba odstrániť mnohé predsudky a polopravdy, ktoré najmä cudzincovi zahaľujú skutočnú tvár katolicizmu na Slovensku.

Redaktor vo svojej poznámke k Náhalkovej štúdii hovorí, že ak chceme budovať spravodlivejšiu Európu a skutočnú federáciu veľkých i malých národov v západoeurópskom kultúrnom priestore, musíme zabudnúť na mnohé náhľady, ktoré nám za posledné storočie diktoval jednostranný nacionalizmus. Národ i jednotlivca treba pochopiť z hĺbky ich národnej a duchovnej minulosti, lebo len tak sa získava dôvera, ktorú európske národy nie vždy nachodia na svojich konferenciách. Táto štúdia Dr. Náhalku splnila svoj cieľ. Bola vlastne doplňujúcou odpoveďou na článok rovnakého mena v tom istom časopise od Dr. A. Heidlera. Po zásluhe možno označiť štúdiu Dr. Náhalku za kus užitočnej a dobre vykonanej práce.

Dokumenty k dejinám slovenských jezuitov

Skupina vedeckých pracovníkov S. J., ktorí sa zaoberajú dejinami Spoločnosti Ježišovej na území bývalého veľkého Uhorska, začala svoje práce zbieraním vedeckého materiálu a prameňov. V lete tohto roku (1954) za redakcie P. Ladislava Polgára S. J. vydali ako rukopis Bibliographia de historia Societatis Jesu in Hungaria, 1561—1773. Totiž od prvého príchodu jezuitov do Trnavy, až po zrušenie Spoločnosti Ježišovej. Územne pojem Uhorska tu zaberá dnešné Maďarsko, Slovensko, Podkarpatský kraj a Sedmohradsko. Nebolo zahrnuté Chorvátsko.

V dôkladnej práci, ktorá si vyžiadala dlhé výskumy po knižniciach, hlavne Vatikánskej, Generálnej kúrie S. J. a Kolégia Germanico-Hungarica, je recenzovaných 900 bibliografických čísel. Práca je systematicky rozdelená na odseky: o všeobecnej histórii S. J. v Uhorsku, potom o jednotlivých obdobiach. Práce o činnosti jezuitského apoštolátu. História jednotlivých domov, kolégií, kláštorov a rezidencií.

Nakoniec práce o jednotlivých jezuitoch Starej Spoločnosti v Uhorsku, kde hlavné miesto zaujíma kardinál Peter Pázmány. Rozumie sa, že v bibliografii sú zahrnuté aj všetky slovenské práce o danom predmete, nakoľko ich bolo možné tu v cudzine zistiť, kde nie sú naporúdzi všetky vydania, hlavne časopisov.

Táto bibliografia, ak sa ju podarí postupom času doplniť a zdokonaliť, bude nevyhnutnou príručkou pre ďalšie skúmania o dejinách jezuitov v bývalom Uhorsku, a teda aj na Slovensku.

Talianska literatúra o prenasledovaní Cirkvi na Slovensku

Najviacej sústavných článkov sa objavuje v Civiltá Cattolica, vychádzajúcej v Ríme, kde sa našou otázkou zaoberá P. Fiorello Cavalli S. J.

"Documenti sulla persecuzione religiosa in Cecoslovacchia." Civ. Catt. 1949, 16. júla a 15. októbra.

F. Cavalli: "Caratteristiche della lotta

contro la Chiesa in Cecoslovacchia." Civ. Catt. 1950, 15. apríla.

F. Cavalli: "Sviluppi della tattica comunista contro la Chiesa cattolica in Cecoslovacchia." Civ. Catt. 1951, 3. marca.

F. Cavalli: "Processo contro gli agenti del Vaticano in Cecoslovacchia." Civ. Catt. 1951, 7. júla. — Je to rozbor a kritika rovnomennej knihy, vydanej v Prahe o procese bisk. St. Zelu a spol.

F. Cavalli: "Processo contro tre vescovi Slovacchi." Civ. Catt. 1952, 21. júna.

Rozbor a kritika rovnommenej knihy, vydanej v Prahe vo francúzčine a taliančine.

F. Cavalli: "L'implacabile martirio della Chiesa in Cecoslovacchia." Civ. Catt. 1954, 3. júla.

F. Cavalli: Governo comunista e la Chiesa cattolica in Cecoslocchia. Roma, 1950. Edit. Civiltá Cattolica.

Práce F. Cavalliho sú systematické a obohatené prekladmi, alebo aspoň citátmi z originálnych dokumentov.

Celkom dokumentárny ráz má práca väčšieho rozsahu, v ktorej situácia Cirkvi v ČSR tvorí iba jednu kapitolu, ale obsiahlu:

Aristide Brunello: La Chiesa del silenzio. Roma, 1953, str. 326. Edizioni paoline.

Táto kniha prináša skoro v celom znení najvážnejšie dokumenty o situácii Cirkvi vo všetkých zemiach pod nadvládou komunizmu.

Zvláštne vydanie časopisu Tábor, venované umlčanej Cirkvi:

"La Chiesa del silenzio", Tabor, Quaderno IV, Roma, 1953, str. 232.

Jednotlivé články v tomto zborníku napísali obyčajne zástupcovia toho-ktorého národa a majú ráz viacej osobného svedectva, osobných zážitkov. Napríklad o Slovensku je článok "La testimonianza di un profugo Slovacco".

O prenasledovaní a zničení prešovskej gréckokatolíckej diecézy nájdeme podatky v Bielej knihe o prenasledovaní Cirkvi na Ukrajine, ktorá vyšla pod titulom:

Primi incatenati, Roma, 1953, str. 80. Kniha prináša aj obrázky prešovskej katedrály a ndpp. biskupov Gojdiča a Hopku. V celkovej koncepcii knihy prešovská diecéza je pokladaná za ukrajinskú.

Všetky spomenuté vydania vyšli z cirkevných kruhov a zaoberajú sa iba problémami náboženskej situácie.

Širšieho obsahu, zaoberajúc sa aj problémami politicko-sociálnymi, je kniha:

Franco Silvestri: L'inferno dei vivi. La tragedia cecoslovacca.

Autor bol predtým komunista a ako taký bol poslaný do ČSR ako zástupca istých komunistických novín. Po návrate domov zanechal komunistickú stranu a napísal túto knihu svojich skúseností a zážitkov.

Ako vidno, v Taliansku sa dosť hodne píše o "Umlčanej Cirkvi" a často vídať po mestách aj plakáty a nástenné noviny z príležitosti niektorej významnej udalosti.

Proti tejto uvedomovacej katolíckej akcii komunisti sa dali do protiakcie a vydali tesne pred voľbami brožúrku Chiesa del Silenzio? Roma, 1953, v ktorej sa snažia dokázať citátmi z Ústavných listín jednotlivých komunistických krajín, že tam vskutku panuje sloboda náboženská, ba rozkvet náboženstva! Rozumie sa, v ilustráciách figuruje Plojhar, Horák atď. M. L.

Mickiewicz a Slováci

Roku 1955 Poliaci po celom svete chystajú sa veľkolepým spôsobom oslávit sté výročie smrti svojho veľkého básnika Adama Mickiewicza. Z tejto príležitosti Poľski Instytut Naukowy w Ameryce pod vedením prof. Dr. Waclawa Lednického chystá publikáciu Mickiewicz in the Literature of the Old and New World. Prof. Lednicki už aj oznámil autorov štúdií takmer zo všetkých kultúrnych národov sveta. Mickiewicz bol totiž literárny zjav, ktorého význam ďaleko presahoval hranice rodného Poľska a jeho literatúry.

Nás Slovákov zaráža, že na tému "Mickiewicz in Czech and Slovak literatures" podujal sa písať Otakar Odložilík; že Slováci neboli osobitne pozvaní, aby sa vlastným príspevkom pridali k oslavám Adama Mickiewicza. Bratia Poliaci asi nevedia, že v slobodnej cudzine žijú vynikajúci slovenskí znalci a priatelia poľskej literatúry a Adama Mickiewicza ako básnik Andrej Žarnov a Dr. Stanislav Mečiar.

Slováci roku 1948 dôstojným spôsobom oslávili 150. výročie narodenia Adama Mickiewicza. Vydali osobitnú knihu Adam Mickiewicz: Poézia. (Spolok sv. Vojtecha, Trnava, 1948. Str. 133). V nej

Andrej Žarnov majstrovsky preložil celé Krymské Sonety, Konráda Wallenroda, Ódu na mladosť a iné básne Adama Mickiewicza. Dr. Jozef Ambruš napísal o Mickiewiczovi a o jeho vplyve v slovenskej literatúre dvanásťstranovú štúdiu a celé toto krásne vydanie Mickiewicza opatril poznámkami.

V tomto slovenskom vydaní Mickiewicza sa hovorí: "150. výročie narodenia Adama Mickiewicza poskytuje nám vhodnú príležitosť k tomu, aby sme sa bližšie zoznámili s dielom tohto génia poľskej romantiky, ktorý ovplyvňoval vo veľkej miere aj slovenskú literatúru. Veď je dokázané, že napríklad Mickiewiczova Óda na mladosť nenašla toľkú ozvenu ani v jednej z ostatných slovanských literatúr, ako práve u našich štúrovcov, ktorí si ju často recitovali v originále i v prispôsobenom preklade a ktorým sa idey tejto Ódy stali súčiastkou celkového samovzdelávacieho programu. Iné Mickiewiczove diela si tiež prerazili cestu a prijatie u Slovákov."

Bolo by preto len prirodzené, keby si Slováci sami pod vlastným menom napísali štúdiu o vplyve Adama Mickiewicza v slovenskej literatúre. Právom úfame, že sa tak stane v chystanom zborníku na počesť Mickiewicza.

J. G. Oswald, mladý americký Slovák a inštruktor slovanských dejín na Stanford University, Stanford, California, reagujúc na článok "Potreba bibliografie" v 2. čísle Mostu, ponúkol svoje vzácne skúsenosti redakcii pri zostavení slovenskej bibliografie v zahraničí. Dr. Oswald pracoval dva roky v referenčnom oddelení Hoover Library of War, Revolution and Peace, v ktorej sú vzácne zbierky slovanských kníh a archívneho materiálu. Medzi nimi aj mnoho kníh a materiálu o Slovensku.

Slovenský jezuita P. Viliam Pavlovský, S. J. dokončil svoje štúdiá na Biblickom ústave v Ríme a získal doktorát biblických vied. Jeho disertačná práca dotýka sa zaujímavej otázky zo Sv. Písma Starého Zákona a má názov La riforma di Esdra. P. Pavlovský je prvý Slovák, ktorý nadobudol hodnosť doktora biblických vied a druhý zo všetkých slovanských národov. Od jari tohto roku začal prednášať na Gregoriánskej univerzite v Ríme.

Iný slovenský jezuita, P. Stanislav Polčín, S. J. získal doktorát na teologickej fakulte univerzity v Louvaine, v Belgicku. Jeho dizertácia je cenným príspevkom k náboženským dejinám Ruska v 16. storočí a má názov Une tentative de l'Union des Englises au XVI. siecle: La mission religieuse du Pere Antoine Possevin, S. J. en Moscovie (1581—1582).

Keď sa sv. Metod v hodnosti arcibiskupa a pápežského legáta vracal z Ríma, bavorskí biskupi ho uväznili a len na prísne zakročenie pápeža prepustili ho na slobodu. Táto udalosť je v spoľahlivých prameňoch dosvedčená takým spôsobom, že nemôžu byť o nej nijaké pochybnosti. Ale pochybnosti boli o tom, kde bavorskí biskupi zajali a kde uväznili sv. Metoda. Práve o týchto otázkach rozvinula sa veľmi zaujímavá a plodná kontroverzia. Nemecký historik Ziegler pokúsil sa odpovedať na tieto otázky v štúdii "Der Slavenapostel Methodius im Schwabenlande" (Festschrift Dillingen und Schwaben, Dillingen a. d. Donau 1949, 169-189). Vývody Zieglerove rozobral známy slovinský historik F. Grivec v dvoch príspevkoch, ktoré posvietili na sporné otázky z iných strán. "Questiones Cyrillo-Methodianae, I.: De carceribus S. Methodii", bol uverejnený v zborníku Orient. Christ. Period. XVIII., 1952, 113-117 a druhý príspevok pod názvom "Prepir o Metodovih ječah — Der Streit um die Kerker des Hl. Methodius" vyšiel v Zgodov. Časopis VI—VII, 1952-1953, 195-170. Ziegler vrátil sa k tomuto predmetu v článku "Methodius auf dem Wege in die Schwaebische Verbannung" v zborníku Jahrb. f. Gechichte Osteuropas, N. F. 1953 I. 369-382. Podľa výsledkov, ku ktorým prišli títo historikovia, možno súdiť, že sv. Metod bol uväznený najprv vo Freisingu a potom v kláštore Ellwangen. Celú túto kontroverziu zhrnul a novými poznatkami obohatil S. Sakač, S. J., ktorý svoje poznámky pod názvom "Bemerkungen zum Methodiusprozess in Bayern, 870" uverejnil v Orient. Christiana Periodica 1954, 175—180. Slovenský historik, ktorý sa zaoberá osudom sv. Metoda a otázkou vzájomných vzťahov slovenského územia k Bavorsku za vlády slovenských kniežat v 9. storočí, nájde vo všetkých týchto štúdiách cenné poučenie i mnohé podnety.

Salezián Milan Št. Ďurica uverejnil v zborníku Salesianum (Anno XVI-nn. 2-3, pagg. 423-437) pramennú štúdiu "Dr.

R. W. Hynek e i suoi studi sulla Sindone". Obsiahla bibliografia o predmete zaznamenáva aj slovenské preklady diel Dr. Hynka. Práca má všetky dobré vlastnosti vedeckého článku a je napísaná v krásnej taliančine. Vyšla i ako odtlačok. Kópia je aj v Slovenskom ústave, 2900 East Blvd., Cleveland, Ohio, USA.

Taliansky obrázkový časopis pre mládež Giovani prináša vo svojom čísle z 15. novembra 1953, str. 10—11 vzorný informačný článok o Slovensku "La Slovacchia, una nazione che soffre e spera". Článok doplňujú štyri pekné fotografie zo Slovenska, mapa a štatistiky. Autorom tohto výborného informačného článku je Stanislav Bukva.

Slovenský lekár Dr. Jozef Stojkovič, pracujúci nateraz na University of Iowa, Iowa City, predniesol na American Congress of Physical Medicine and Rehabilitation vo Washington, D. C. (6.-11. septembra 1954) odbornú anglickú prednášku na tému "Myositis ossificans ako komplikácia detskej obrny". Roentgenové snímky a mikrofotografie vyobrazujú v detailoch patologické procesy tejto choroby. Záverom sa práca zaoberá príčinami a patologickým vývojom heterotopickej osifikácie a súčasnými liečebnými metódami. Štúdia bude uverejnená v odbornom časopise spomínaného kongresu.

Rev. Dr. Max Chladný-Hanoš, autor knihy Hmota sa búri, stal sa profesorom na University of Notre Dame, Notre Dame, Indiana. Prednáša apologetiku. Je to už druhý Slovák na tejto univerzite.

P. G. Dobiš, poradca NCWC vo Wels, Upper Austria vydal cyklostilovanú učebnicu angličtiny v štyroch rečiach: nemecky, česky, maďarsky a slovensky pre emigrantov, ktorí sa chystajú na odchod do zámoria. Ten istý autor preložil a vydal cyklostylovane Páter Leppich hovorí (Knižnica tvorivých síl, 1., Wels, Austria. 1954. Str. 83). Sú to populárne a životné kázne známeho nemeckého kazateľa.

Anglická revue Slovakia (Published quaterly by the Slovak League of America), Vol. IV, June 1954 prináša v anglickom preklade Filipa Hrobáka historicko-jazykovednú štúdiu Dr. Henricha Bartka "The Slovaks and King Samo's Empire", uverejnenú v slovenčine v Moste (Vol. I, No. 2, 1954). Škoda, že pri tejto príležitosti prekladateľ nepredstavil aspoň krátkou notickou anglickej verejnosti jak Dr. Bartka, tak aj jeho závažné jazykovedné dielo. Nebolo by škodilo Mostu, keby ho bol prekladateľ uviedol ako prameň, v ktorom bol uverejnený originál štúdie. Ináč bola to veľmi náročná práca na prekladanie a vari iba Filip Hrobák so svojimi anglicko-slovenskými jazykospytnými skúsenosťami mohol ju dobre vykonať.

Paul Claudel písal André Gideovi z Prahy 1. septembra 1910: "A charming friend in Prague has given me a translation she has made of Slovak stories. Many of them are charming. Would they interest the Nouvelle Revue Francaise? I could bring them to you when I pass through Paris." (The Correspondence between Paul Claudel and André Gide, Pantheon, New York: 1952. Str. 1938)

Bolo by zaujímavé zistiť, kto bola tá prekladateľka a ktoré slovenské novely alebo rozprávky preložila do francúzštiny.

Rudolfovi Dilongovi vychodí v španielčine v časopise El Plata, Buenos Aires román Agonia del Siglo. Dilong má tak isto do tlače pripravenú zbierku básní Lagrimas de refugiado.

Japonsko, jeho ľud a kultúra. Toto je názov rukopisného diela, ktoré napísal P. František Babulík, vikárdelegát a prokurátor Apoštolskej prefektúry v Nagoya, Japonsko. Je to pekným, jasným a prístupným spôsobom napísaná kniha o Japonsku. Autor sa v nej zapodieva na 215 stranách rukopisu zemepisom dejepisom a kultúrou Japonska. V kapitolách ako: Japonský ľud, Duša japonského ľudu Bytové pomery v Japonsku, Šatenie, Výživa Japoncov, Poľnohospodárstvo a záhradníctvo, Maliarstvo a rezbárstvo, Japonské písomníctvo, Japonské písmo, Právne pomery, Náboženstvo Japoncov, Rodinný život, Zvyky atď. vynára sa nám úplne neznámy svet s osobitnými orientálnymi črtami. Ak rukopis bude vytlačený, bude to unikát v slovenskej literatúre. Žiadalo by sa ale aj hodne výrazných obrázkov. Tak by to bola dokonalá populárno-dokumentárna kniha o Japonsku, napísaná slovenským misionárom, ktorý strávil mnoho rokov medzi Japoncami. Slovenskí činitelia po celom svete by po nej veľmi radi siahli.

MOST

ROČNÍK (VOL.) I. 1954

OBSAH

Na cestu. Mikuláš Šprinc .... (1) 1

ŠTÚDIE.

"Katolícka Akcia" — komunistický pokus o schizmu. ThDr. T. J. Zúbek, O.F.M. .... (3) 18
K politickej filozofii európskeho federalizmu. Dr. Jozef Šrámek .... (4) 4
Masový človek a kultúra. Karol Strmeň .... (4) 29
Medzi Amerikou a Slovenskom. Dr. František Hrušovský .... (1) 4
Náboženské položenie na Slovensku. Dr. Štefan Náhalka .... (1) 27
O správnu orientáciu človeka. Dr. Štefan Náhalka .... (3) 1
Politická sloboda podmienkou napredovania Slovákov. Dr. Jozef Mikuš (1) 13
Prolegomenon ku pojmu národ. Dr. Štefan Polakovič .... (2) 16
Slováci a ríša kráľa Sama (624–659). Dr. Henrich Bartek .... (2) 1
Slovakia Viewed By American Historians. Dr. Jozef Paučo .... (4) 17

ČLÁNKY.

Ernest Denis — zabudnutý priateľ Slovákov. Dr. Jozef Kirschbaum .... (2) 22
Literárna bilancia. Imrich Kružliak .... (4) 26
Nad zlomeným perom Karola Sidora. Mikuláš Šprinc .... (1) 33
Najstarší originálny zápis staroslovienskej reči. Michal Lacko, S.J. .... (2) 29
Pohľadnica z Chile. Augustín Štefko, S.J. .... (3) 34
Posedenie s profesorom Perkinsom. Dr. Ernest Žatko .... (2) 12
Slovensko na slovanskej výstave. Š. N. .... (2) 31
Sto rokov od narodenia Dr. Jozefa Škultétyho. F. Hrušovský .... (1) 26

PRÓZA.

Dve tuláčky. Miloš K. Mlynarovič .... (4) 10
Keď ospevovali Soňu. Jozef C. Hronský .... (1) 19
Kurz prvej pomoci. Norin .... (2) 25
Terč. Draga Divínska .... (3) 31

BÁSNE.

A Handful of Slovak Poets. Jaroslav Vajda .... (3) 13
Básne zo slovenských väzníc. .... (4) 1
Častuška. Andrej Žarnov .... (3) 31
Dážď. Jozef Vágovič .... (4) 28
Dnes. L'udo Bešeňovský .... (2) 11
Dve básne. Sylvia Romana .... (3) 30
Klasy. Jozef Vágovič .... (4) 25
Kráľ koncentrákov. Karol Strmeň .... (1) 31
Mrazivé hviezdy. Mikuláš Šprinc .... (4) 28
Nostalgia. Rudolf Dilong .... (1) 23
Nový Eliáš. Miloš K. Mlynarovič .... (1) 18
Prečo len sen? Fero Zobor .... (2) 28
Slovenský žiaľ. Andrej Žarnov .... (1) 10
So long as one of you suffers. Mikuláš Šprinc .... (2) 24
Svätý František. Rudolf Dilong .... (4) 16

POZNÁMKY.

Dr. Andrej Mráz sa priznáva (1) 36
Dramatická tvorba v exile (2) 32
Ešte o bibliografii (3) 40
Exil a tvorba (2) 33
Chceli zvečniť svoju slávu (1) 37
Knižná produkcia na dnešnom Slovensku. Konštantín Čulen (1) 35
Kríza v súčasnej sovietskej literatúre. Djš (4) 34
Mladí básnici (2) 34
O takzvanej katolíckej moderne. Karol Strmeň (1) 38
Po pražskom sjazde komunistických spisovateľov. IK. (4) 36
Potreba bibliografie. Ján Okáľ (2) 33
Preherodesovaný Herodes. M. Šprinc (1) 35
Slovenské pohľady (1) 37
Slovensko a začiatky kresťanstva v Poľsku. M. Lacko, S.J. (3) 37
Vítame zdravú kritiku o Moste. M. Šprinc (2) 34

KNIHY.

A Pictorial Bibliography of Rev. Joseph Murgas. (Stephen Palickar). Andrew Pier (2) 43
Balady. (Rudolf Dilong). J. Okáľ (3) 43
Bloody Sonnets. (Hviezdoslav). Fabian Rolince, O.S.B. (2) 42
"Czechoslovakism" versus Americanism. (Philip A. Hrobak). F. Hrušovský (2) 43
Čo po komunizme? (Dr. Jozef Paučo) (1) 44
Dr. Jozef Tiso o sebe. (Dr. Jozef Paučo, red.) F. Hrušovský (3) 41
Europe in Revolt. (Rene Kraus). Konštantín Čulen (4) 40
Istituto S. Girolamo degli Illiri. (Msgr. J. Magjerec). Koloman Murgaš (4) 40
Janosik. A Carpathian Saga. (John Okal, red.) F. Hrušovský (4) 31
Kirche in Not. (Ostpriesterhilfe). Š. Náhalka (1) 45
Krajina šťastia. (Krista Bendová). K. Strmeň (1) 45
Krížová cesta. (Paul Claudel–Karol Strmeň). Jozef Vavrovič (2) 40
Krónika Slovákov. (Okáľ–Cincík). F. Hrušovský (4) 41
La lutte du communisme athée contre l'Eglise dans un pays d'Europe centrale. (A. Michel). M. Š. (4) 40
La Slovaquie. (Jozef A. Mikuš). M. Š. (2) 45
Hmota sa búri. (Maximilián Chladný–Hanoš). J. P. (3) 44
Na Floride sám. (Mikuláš Šprinc). Karol Strmeň (2) 41
Na prelome dvoch období. (Štefan Polakovič). J. A. Mikuš (1) 39
Pan-Slavism. (Hans Kohn). Dr. Jozef Kirschbaum (2) 44
Pieseň lásky. (Rudolf Dilong). K. Strmeň (1) 40
Pravidlá slovenského pravopisu. (Slovenská akadémia vied). Dr. Henrich Bartek (2) 35
Slovak Folk Art. (Rudolf Mrlian & Ed. Board). F. Hrušovský (4) 38
Slovakia in Blood and Shackles. (Štefan Blasko). Ján Holý (4) 39
Slovakian Culture. (Stephen Palickar). Andrew Pier, O.S.B. (4) 42
Slovanská Bratislava. (Dr. Ján Lehký, red.). Dr. F. Hrušovský (1) 43
Sme živí. (Juraj Vičan). M. Š. (3) 44
Smersh. (Nicola Sinevirsky). Konštantín Čulen (4) 41
Svätá Stolica. (Dr. Ignác Zelenka). (4) 42
Svätý Andrej–Svorad. (Mikuláš Šprinc). F. Hrušovský (1) 41
Testament Kráľa srdc. (Miloš K. Mlynarovič). M. Šprinc (2) 40
The Bloody Footprints. (Rev. L. M. Telepun). J. Z. (3) 45
The New Europe. (Bernard Newman). Konštantín Čulen (4) 41
The Nine Lives of Europe. (Leo Lania). Konštantín Čulen (4) 41
This is Slovakia. (Francis Hrusovsky, PhD.). J. A. Mikuš (1) 42
Tisov odkaz. (Jozef Paučo). Dr. Karol Murín (1) 39
Vtáčence vo víchrici. (Miloš K. Mlynarovič). K. S. (1) 43

Slovo našim čitateľom

Keď končíme tento ročník Mostu, pokladáme si za povinnosť obrátiť sa niekoľkými slovami na našich čitateľov. Chceme im predovšetkým ďakovať za pochopenie slovenských kultúrnych snažení, ktoré sledujeme v Moste. Množstvo listov jak redakcii, tak aj vydavateľstvu, ako aj hlasy slovenskej i cudzojazyčnej tlače privítali Most s úprimným porozumením a potešením. Napospol zdôrazňovali potrebu časopisu pre slovenskú kultúru v zahraničí.

Do tohto ročníka Mostu prispelo tridsaťpäť slovenských kultúrnych pracovníkov. Ich živý záujem o úroveň a líniu Mostu svedčí o tom, že im prirástol k srdcu, že jeho život, zdokonalenie a rozšírenie je ich úprimnou záležitosťou; že Most privítali s nadšením, že doň bez akéhokoľvek honoráru prispievali, že svojou dobre myslenou kritikou a radami Most budovali a zlepšovali.

V prvých štyroch číslach nemohli sa predstaviť ešte mnohí iní slovenskí kultúrni tvorcovia. No ich príspevky čakajú na uverejnenie v druhom ročníku. Redakcia ďakuje všetkým za trpezlivosť a ochotnú spoluprácu. Bez odvahy a bez nezištnej lásky ku slovenskej kultúre nebol by možný ani prvý ročník Mostu. Po jednoročných skúsenostiach nič nám neprekáža veriť, že s pomocou Božou, dobrou vôľou a obetavosťou autorov Most môže sa klenúť ešte krajšie nad slovenským kultúrnym životom, spájať ho a zvýrazňovať.

Pravda, všetky tieto pekné kultúrne snahy museli by nevyhnutne ostať len ružovými snami bez finančnej podpory Kultúrneho fondu Petra P. Jurčáka a jeho predsedu Rev. Jána J. Lacha. Tento Kultúrny fond zrodil sa z finančných darov známych a neznámych dobrodincov amerických Slovákov, a to z tej sociálnej triedy, ktorá nijako neoplýva bohatstvami zeme, ale pre ktorú slovenská kultúra a jej česť nie je len prázdnym slovom, lež posvätnou národnou povinnosťou. Im všetkým v mene redakcie, spolupracovníkov i čitateľov Mostu vyslovujeme úprimné Pán Boh zaplať! Nezabúdajte na Most ani v budúcnosti a nech rozkvet a zveľaďovanie slovenskej kultúry za hranicami Slovenska, jej prenikanie na tie miesta, kde patrí, bude vašou čistou odmenou.

Popri týchto jasných a radostných skutočnostiach musíme mať odvahu pozrieť sa do očí aj niektorým menej potešiteľným veciam. I keď rok nestačí na to, aby časopis pre slovenskú kultúru zasiahol všetkých tých, ktorým je určený, aby si ho všetci nároční konzumenti slovenskej kultúry predplatili, osvojili a udržali, jednako mnohí, najmä zo slovenskej emigrácie, ktorí by si už mohli dovoliť predplácať revue pre slovenskú kultúru, nesplnili v tomto ohľade svoju národnú a kultúrnu povinnosť. Nehovoríme to s trpkosťou, lebo veríme, že každý kultúrny Slovák bude sa vedieť zachovať zodpovedne a svojím účinným záujmom prispeje na udržanie a zveľadenie Mostu.

Preto prosíme našich čitateľov, našich odberateľov, aby upozornili svojich priateľov na Most, aby nám získali nových predplatiteľov, aby vzrástla čitateľská rodina Mostu. Starých prosíme, aby si láskave obnovili predplatné na ročník 1955. Nech nečakajú na osobitné výzvy. Nemáme platené administračné sily. I tá najmenšia práca s Mostom je vykonaná dobrovoľne a z lásky.

Aby sme obľahčili odberanie Mostu v cudzine (okrem Ameriky a Kanady), rozhodli sme sa znížiť predplatné pre krajiny v zámorí na $4.00. Takže predplatné na ročník 1955 bude: USA a Kanada $5.00; ostatná cudzina $4.00.

Želáme všetkým našim spolupracovníkom, dobrodincom a čitateľom milostiplné Vianoce a požehnaný Nový rok.

REDAKCIA A VYDAVATEĽSTVO MOSTU.

Printed in the U. S. A.

JEDNOTA PRINTERY
Middletown, Pa.